

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jana Šťastná

MAJETKOPRÁVNÍ DŮSLEDKY ROZVODU MANŽELSTVÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Josef Salač, PhD.

Katedra: občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22. 11. 2010

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem, ve vědecké práci obvyklým. Prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 22. 11. 2010

Jana Šťastná

„Děkuji vedoucímu mé diplomové práce, Doc. JUDr. Josefu Salačovi, PhD., za jeho cenné rady a připomínky a účinnou pomoc při zpracování. Zároveň děkuji svým rodičům za podporu a pomoc nejen při psaní mé diplomové práce, ale i během celého studia“

V Praze dne 22. 11. 2010

Jana Šťastná

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Rozvod manželství.....	8
2.1	Nástin pojmu rozvod manželství.....	8
2.1.1	Rozvod dle § 24 zákona o rodině.....	8
2.1.2	Rozvod dle § 24a zákona o rodině.....	9
2.1.3	Rozvod dle § 24b zákona o rodině.....	10
2.2	Následky rozvodu manželství.....	10
3	Historický vývoj majetkových vztahů mezi manžely.....	12
3.1	Obecný zákoník občanský z roku 1811.....	12
3.2	Právní úprava na Slovensku.....	13
3.3	Zákon o právu rodinném.....	13
3.4	Občanský zákoník z roku 1964.....	14
4	Společné jmění manželů.....	15
4.1	Nástin pojmu SJM.....	15
4.2	Vznik SJM.....	16
4.3	Předmanželská smlouva	17
4.4	Rozsah SJM.....	19
4.4.1	Aktiva	20
4.4.2	Výlučný majetek.....	25
4.4.3	Pasiva.....	27
4.5	Obsah SJM.....	28
4.6	Modifikace SJM.....	29
4.6.1	Modifikace smlouvou.....	30
4.6.2	Modifikace soudním rozhodnutím.....	32
4.7	SJM a podnikání.....	33
5	Zánik a vypořádání SJM.....	35
5.1	Zánik SJM.....	35
5.2	Nástin pojmu vypořádání SJM.....	35
5.3	Předmět vypořádání SJM.....	36
5.4	Způsoby vypořádání SJM.....	37
5.4.1	Vypořádání SJM dohodou.....	37
5.4.2	Vypořádání SJM rozhodnutím soudu.....	41
5.4.3	Uplatnění zákonné domněnky.....	48
5.4.4	Vypořádání SJM po smrti jednoho z manželů.....	49
5.5	Zánik a vypořádání SJM dle insolvenčního zákona.....	50
5.6	Zánik a vypořádání SJM dle trestního zákoníku.....	53
5.7	Obnovení SJM.....	54
6	Vypořádání společného bydlení manželů.....	55
6.1	Bydlení v bytě či domě, který je součástí SJM.....	55
6.2	Bydlení v bytě či domě, který je součástí podílového spoluvlastnictví.....	56
6.3	Bydlení v bytě či domě, který je ve vlastnictví jednoho z manželů.....	56
6.4	Bydlení v bytě či domě, který je ve vlastnictví třetí osoby.....	57
6.5	Společný nájem bytu manžely.....	57

6.5.1 Pojem společný nájem bytu manžely.....	57
6.5.2 Vznik společného nájmu bytu manžely.....	58
6.5.3 Zánik společného nájmu bytu manžely.....	59
7 Problematika majetkoprávních důsledků rozvodu manželství v návrhu nového občanského zákoníku.....	64
7.1 Rozvod manželství.....	65
7.2 Společné jmění manželů.....	67
7.2.1 Zákonný majetkový režim	68
7.2.2 Smluvený majetkový režim	69
7.2.3 Režim založený rozhodnutím soudu.....	71
7.2.4 Režim oddělených jmění.....	71
7.2.5 Ochrana třetích osob.....	72
7.2.6 Vypořádání SJM.....	73
7.3 Společné bydlení manželů.....	74
7.3.1 Obecně o bydlení manželů.....	74
7.3.2 Bydlení manželů po zániku manželství.....	76
8 Závěr.....	79
Seznam nejčastěji používaných zkratk.....	81
Seznam použité literatury.....	82
Abstrakt.....	89
Abstract.....	91

1 Úvod

Rozvod manželství přináší řadu změn v oblasti statusové, citové, ale také majtkové. Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila „Majetkoprávní důsledky rozvodu manželství“, jelikož vzhledem k vysoké míře rozvodovosti jde o téma aktuální.

Majetkoprávními důsledky rozvodu manželství jsou jednak zánik společného jmění manželů a jeho následné vypořádání, jednak změny v oblasti bydlení manželů. Proto se ve své práci chci zabývat především těmito dvěma problémy – vypořádáním společného jmění manželů a vypořádáním společného bydlení manželů. Cílem mé práce je seznámit s platnou právní úpravou, poukázat na její nedostatky a porovnat současnou právní úpravu s úpravou navrhovanou.

Jelikož budu pojednávat o důsledcích rozvodu manželství, považuji za vhodné ve druhé kapitole definovat pojem rozvodu manželství a stručně pojednat o třech variantách rozvodu, které upravuje zákon o rodině.

Majetkové vztahy mezi manžely prošly v minulosti řadou proměn. Proto ve třetí kapitole přináším stručný nástin historického vývoje majetkových vztahů mezi manžely. Jelikož chci zejména vystihnout transformaci institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů na společné jmění manželů a rozdíl v obou těchto institutech, přijde mi nadbytečné popisovat vývoj již od dob římského práva. Kapitola proto přináší stručné shrnutí právní úpravy manželských majetkových vztahů počínaje Všeobecným zákoníkem občanským z roku 1811, a konče platným občanským zákoníkem z roku 1964.

Mám-li se věnovat především vypořádání společného jmění manželů (dále SJM), je třeba si pojem SJM nejprve definovat. Ve čtvrté kapitole tedy stručně nastíním, co pojem SJM znamená, jaký má rozsah, co je jeho obsahem, a jakým způsobem mohou manželé či snoubenci rozsah svého SJM modifikovat.

Těžištěm mé diplomové práce a jedním ze dvou problémů, kterým se chci podrobně věnovat, je vypořádání společného jmění manželů. Této problematice bude věnována pátá kapitola. Kromě nástinu pojmu vypořádání SJM a rozsahu vypořádání se

chystám podrobně popsat jednotlivé způsoby vypořádání SJM, a to vypořádání dohodou, rozhodnutím soudu a zákonnou domněnkou. Pro úplnost doplním i vypořádání SJM po smrti jednoho z manželů, zánik a vypořádání SJM dle insolvenčního zákona a dle trestního zákoníku. Jelikož občanský zákoník o problematice vypořádání SJM pojednává velmi stručně, budu při zpracování této kapitoly vycházet především z komentovaných vydání občanského zákoníku a rovněž z judikatury Nejvyššího soudu České republiky.

Druhým významným majetkoprávním důsledkem rozvodu manželství jsou změny v oblasti společného bydlení manželů. Této problematice se budu věnovat v kapitole šesté. Nejprve chci nastínit, jakým způsobem vůbec může být bydlení manželů realizováno. Podrobně se budu zabývat především společným nájmem bytu manžely a jeho zánikem po rozvodu manželství.

Jelikož již několik let probíhají práce na rekonstrukci občanského práva a byl přijat vládní návrh nového občanského zákoníku, považuji proto za vhodné věnovat předposlední kapitolu mé diplomové práce tomuto návrhu. Zejména chci popsat jednotlivá ustanovení, týkající se rodinného práva, s důrazem na úpravu majetkových vztahů po rozvodu manželství a společného bydlení manželů. Nová úprava je podrobnější než právní úprava stávající, proto se nabízí jejich srovnání.

V závěru se chci nad oběma úpravami zamyslet, poukázat na jejich klady a zápory a navrhnout takové vypořádání majetkových vztahů mezi bývalými manžely po rozvodu jejich manželství, které považuji za nejvhodnější.

Práce vychází z právního stavu ke dni 22. 11. 2010.

2 Rozvod manželství

2.1 Nástin pojmu rozvod manželství

Základní ustanovení, týkající se rozvodu manželství, jsou obsažena v § 24 - § 29 zákona o rodině. Samotnou definici pojmu rozvod manželství však zákon o rodině neobsahuje. Obecně můžeme říci, že manželství může zaniknout dvěma způsoby, a to smrtí - jednoho z manželů nebo obou manželů, zemřou-li zároveň, příp. prohlášením jednoho manžela za mrtvého - anebo rozvodem. Rozvod je tedy jedinou možností zániku manželství za života obou manželů¹.

2.1.1 Rozvod dle § 24 zákona o rodině

Základní podoba rozvodu, nazývaná také sporný rozvod, je situací, kdy jeden z manželů jako žalobce podává u soudu žalobu o rozvod manželství a druhý manžel má postavení žalovaného. Tato varianta rozvodu je upravena v § 24 odst. 1 zákona o rodině, kde je stanoveno, že „soud může na návrh jednoho z manželů manželství rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití“ (...), tedy v případě tzv. kvalifikovaného rozvratu manželství.

Kvalifikovaným rozvratem je rozvrat hluboký a trvalý, kdy nelze očekávat obnovení manželského soužití², zejména v případě, kdy spolu manželé po určitou dobu nežijí, neuhrazují společně náklady na své potřeby, intimně se nestýkají, a jako takový jej konstatuje soud na základě předložených důkazů. Příčinami rozvratu bývají nejčastěji manželská nevěra, rozdílné povahové vlastnosti a životní styl manželů nebo rozdílné názory na výchovu dětí. V dřívějších právních úpravách byla posuzována i vina jednoho z manželů na tomto rozvratu, což mělo negativní následky při vypořádání společného jmění manželů i při určování výše výživného³. Od posuzování viny se však

1 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 61-63.

2 Tamtéž, s. 63.

3 HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001, s. 17.

již upustilo.

V případě, kdy soud shledá rozvrat mezi manžely kvalifikovaným a vylučujícím obnovení manželského soužití, může manželství rozvést i v případě, kdy jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí. Pokud mají manželé nezletilé děti, nemůže být jejich manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmy těchto dětí (§ 24 odst. 2 ZoR). Soud v tomto případě může žalobu o rozvod manželství zamítnout.

2.1.2 Rozvod dle § 24a zákona o rodině

Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, nazývaný také jako „zjednodušený rozvod“, je upraven v § 24a zákona o rodině. Tento typ rozvodu bývá někdy nesprávně nazýván nesporným rozvodem. Řízení o rozvod manželství je ale i v tomto případě řízením sporným, tj. je zahájeno podáním žaloby o rozvod manželství, kdy jeden z manželů má postavení žalobce a druhý žalovaného. Rozdíl oproti rozvodu základnímu je v tom, že oba manželé s rozvodem souhlasí a jsou schopni se dohodnout na vypořádání majetku a práv a povinností ke společným dětem.

V tomto případě není třeba prokazovat kvalifikovaný rozvrat, ten je ale presumován na základě splnění několika podmínek⁴. Podmínkou je, že manželství trvalo déle než jeden rok, manželé spolu déle než šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí. Má se tedy za to, že podmínky § 24 odst. 1 ZoR jsou splněny, soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, pokud manželé předloží písemné smlouvy se svými úředně ověřenými podpisy, upravující pro dobu po rozvodu manželství vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Všechny dohody musí obsahovat odkládací podmínku, spočívající v tom, že jejich účinnost se odkládá až do doby, kdy se rozsudek o rozvodu manželství stane pravomocným⁵.

V § 24a odst. 2 ZoR je stanoveno, že ustanovení § 24 odst. 2 ZoR platí obdobně,

4 HOLUB, M., NOVÁ, J., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. Praha: Linde Praha a.s., 2007, s. 56.

5 FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 8.

soud tedy manželství nerozvede, bylo-li by to v rozporu se zájmy nezletilých dětí.

2.1.3 Rozvod dle § 24b zákona o rodině

Třetí a poslední variantou rozvodu je tzv. „ztížený rozvod“ nebo také „rozvod s tvrdostní klauzulí“ dle § 24b zákona o rodině. Jde o případ, kdy s rozvodem nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením svých manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma. Typickým příkladem je rozvod dlouholetého manželství, kdy jeden z manželů je invalidní či plně odkázaný na pomoc třetí osoby, závažnou újmu je tedy vedle majetkové újmy zejména újma osobní či zdravotní⁶. Soud v tomto případě návrhu na rozvod manželství nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství. V § 24b odst. 1 ZoR je stanoveno, že pokud spolu manželé nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, pokud jsou splněny podmínky § 24 ZoR.

V § 25 ZoR je stanovena podmínka, že manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení dle § 176 občanského soudního řádu. Novelou zákona o rodině bylo tedy s účinností od 1.8.1998 odděleno rozvodové řízení a řízení ve věcech péče o nezletilé⁷. Podrobněji se úpravou práv a povinností ke společným dětem po rozvodu manželství zabývají § 26 - § 28 ZoR.

2.2 Následky rozvodu manželství

Právními následky rozvodu manželství jsou jednak následky v oblasti práv osobních, jednak v oblasti práv majetkových.

V oblasti osobních práv dochází ke změně osobního statutu manželů, stávají se rozvedenými občany⁸. Dále dochází k zániku vzájemných práv a povinností manželů,

6 HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001, s. 30.

7 HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2001, s. 127.

8 RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M., *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 68.

kteře jsou upraveny v § 18 - § 20 zákona o rodině, a to zejména povinnost žít spolu, být si věrní, vzájemně si pomáhat⁹.

Co se týče příjmení rozvedeného manžela, dle § 29 ZoR může manžel, který přijal příjmení druhého manžela, oznámit do jednoho měsíce po právní moci rozhodnutí o rozvodu matričnímu úřadu, že přijímá opět své dřívější příjmení, popřípadě že upouští od užívání společného příjmení vedle příjmení dřívějšího. Dřívějším příjmením je příjmení poslední, které manžel užíval před uzavřením manželství. Přijetí dřívějšího příjmení je právem, nikoli povinností rozvedeného manžela, kdy matriční úřad bere pouze na vědomí oznámení a nevydává žádné rozhodnutí. Na příjmení společných dětí nemá přijetí dřívějšího příjmení jedním z rozvedených manželů žádný vliv¹⁰.

Co se týče majetkových vztahů mezi manžely, právní mocí rozsudku o rozvodu manželství zaniká jejich společné jmění (podrobněji viz kapitola 5) a rovněž dochází ke změnám v oblasti společného bydlení (podrobněji viz kapitola 6).

Rozvodem manželství zaniká vzájemná vyživovací povinnost manželů, v případě, že jsou splněny zákonné podmínky, je ale možný vznik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely. Výživné rozvedeného manžela upravuje § 92 zákona o rodině a hlavní podmínkou pro jeho přiznání je okolnost, že rozvedený manžel není schopen se sám živit. V případě, že se manželé nedohodnou, rozhodne o výživném soud na návrh jednoho z nich.

9 HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998, s. 136.

10 HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. Praha: Linde Praha a.s., 2007, s. 91.

3 Historický vývoj majetkových vztahů mezi manžely

3.1 Obecný zákoník občanský z roku 1811

Obecný zákoník občanský (OZO) z roku 1811 je založen na principu odděleného majetku¹¹, mezi manžely tedy sňatkem nevzniká žádné majetkové společenství, a na majetek, který jeden z manželů za trvání manželství nabude, nemá druhý z manželů nárok¹².

§ 1233 OZO ale umožňuje, aby manželé zvláštní smlouvou založili tzv. společenství statků. Vznikem společenství statků vznikají manželům nová práva a povinnosti, zejména povinnost vnést majetek do společenství, spravovat tento společný majetek a po skončení manželství tento majetek rozdělit. Za trvání manželství je společenství statků nevypověditelné. V § 1234 OZO je stanoveno, že společenství statků mezi manžely se uzavírá zpravidla jen pro případ smrti. To znamená, že v případě smrti jednoho z manželů bude polovina jeho majetku náležet do pozůstalosti a druhá polovina se stane majetkem přeživšího manžela. OZO upravuje tři druhy společenství statků, a to společenství, týkající se majetku celého, společenství týkající se majetku nynějšího nebo budoucího (§ 1235) a společenství majetku o nemovitostech (§ 1236), vznikající zápisem práva druhého manžela do veřejných knih. Tento výčet ovšem není vyčerpávající a manželé si mohou stanovit i jiné způsoby společenství majetku¹³.

11 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 39.

12 § 1237 OZO.

13 *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl pátý*. Zpracovali a uspořádali: Dr. František Rouček a Dr. Jaromír Sedláček a kruh spolupracovníků, Praha 1935 - 1937. Reprint původního vydání vydalo nakladatelství CODEX Bohemia, s.r.o., Praha: 1998, s. 498 - 521.

3.2 Právní úprava na Slovensku

Na Slovensku byla právní úprava odlišná. Mezi šlechtici a tzv. honoratiores (osoby, nabývající majetek na základě vědy, umění nebo veřejného úřadu) se stával nabyvatelem veškerého majetku manžel. U nešlechticů byl majetek manželů oddělený, na základě smlouvy nebo obyčeje ale mohla vzniknout tzv. koakvizice neboli společně nabytý majetek. Do koakvizice náležela aktiva i pasiva a během trvání manželství ji zásadně nebylo možno zrušit, převést spoluvlastnický podíl na jiného, ani jej zabavit. Spoluvlastnické právo bylo ideální a k jeho realizaci mohlo dojít až rozdělením koakvizice¹⁴. Po dobu trvání manželství spravoval jednotlivé části majetku ten manžel, z jehož samostatného majetku pocházely¹⁵.

3.3 Zákon o právu rodinném

Zákonem o právu rodinném č. 265/1949 Sb. byl do našeho právního řádu zaveden institut majetkového společenství mezi manžely. Zákon stanovil, že jmění, které nabude jeden z manželů za dobu trvání manželství - vyjma majetku získaného dědictvím, darem nebo majetku, sloužícího osobní potřebě jednoho z manželů - je získaným majetkem tohoto manžela a získané majetky obou manželů tvoří jejich společný majetek. Obvyklou správu společného majetku mohl vykonávat každý z manželů, pokud ale určitý úkon překročil rámec obvyklé správy, byl k němu nutný souhlas druhého manžela. Manželům byla dána možnost změnit rozsah společného majetku i výkon správy dohodou, pro kterou byla předepsána forma notářského zápisu¹⁶.

Majetkové společenství manželů zanikalo smrtí, rozvodem a zbavením

14 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 22 - 23.

15 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 40.

16 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 23 - 24.

svéprávnosti jednoho z manželů¹⁷.

3.4 Občanský zákoník z roku 1964

Občanský zákoník z roku 1964 zavedl pro vyjádření majetkových vztahů mezi manžely nový pojem – bezpodílové spoluvlastnictví manželů (BSM).

Předmětem BSM bylo vše co bylo jedním z manželů nabyto za trvání manželství a mohlo být předmětem osobního vlastnictví s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, věcí sloužících osobní potřebě jednoho z manželů nebo věcí sloužících k výkonu povolání. Jelikož se jednalo o bezpodílové spoluvlastnictví, nebyla žádným způsobem vyjádřena míra účasti každého z manželů na společných věcech¹⁸.

Ustanovení občanského zákoníku, upravující BSM byla kogentní a postupně se - zejména v souvislosti se společenskými změnami po roce 1989 - ukázala jako nevyhovující. S účinností od 1. srpna 1998 byl institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů nahrazen institutem společného jmění manželů¹⁹.

17 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 24.

18 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 41 - 43.

19 ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008, s. 641.

4 Společné jmění manželů

4.1 Nástin pojmu SJM

„Společné jmění manželů je příkladem právní formy majetkového společenství mezi manžely. Jeho opakem je systém odděleného (samostatného) majetku manželů.“²⁰

Institut společného jmění manželů byl do českého právního řádu zařazen zákonem č. 91/1998 Sb. V přechodných ustanoveních tohoto zákona je vyjádřen vztah mezi BSM a SJM. Je zde stanoveno, že *„věci, které ke dni 1. srpna 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí společného jmění manželů. Pohledávky a dluhy, které vznikly před 1. srpnem 1998 a které se podle tohoto zákona považují za součást společného jmění manželů, se stávají jeho součástí. Pokud jiné předpisy mluví o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, rozumí se tím společné jmění manželů.“²¹*

Vztahem mezi instituty BSM a SJM se zabýval i Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 26.9.2000, sp.zn. 30 Cdo 1803/2000. V odůvodnění rozsudku Nejvyšší soud uvádí, že BSM a SJM jsou dva odlišné pojmy a nejde pouze o změnu názvosloví. Tyto pojmy se liší nejen pojmenováním, ale zejména svým předmětem, rozsahem, obsahem i zánikem. BSM, na rozdíl od SJM mohlo být zrušeno i za trvání manželství rozhodnutím soudu. Proto pokud došlo ke zrušení BSM rozhodnutím soudu před nabytím účinnosti zákona č. 91/1998 Sb., nemohlo posléze dojít k transformaci BSM do SJM.

Společné jmění manželů je vedle podílového spoluvlastnictví druhým případem, kdy určitá věc náleží několika vlastníkům. Hlavním rozdílem je, že SJM jako takové může vzniknout jen mezi manžely, vznik mezi osobami odlišnými od manželů je vyloučen (§ 136 odst. 2 ObčZ). Společné jmění rovněž nevzniká mezi osobami, které spolu žijí de facto manželským životem, ale manželství neuzavřeli, tj. mezi druhem a

²⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., a kol. *Občanské právo hmotné I.* Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2009, s. 336.

²¹ Zákon č. 91/1998 Sb., čl. VIII, al. 2.

družkou. Rovněž mezi partnery v registrovaném partnerství SJM nevzniká. Dalším podstatným rozdílem mezi podílovým spoluvlastnictvím a SJM je neexistence spoluvlastnických podílů u institutu SJM. Zatímco každý ze spoluvlastníků má vždy ideální podíl na společné věci, u manželů se má zato, že každý z nich je vlastníkem celé společné věci a ne pouze její ideální části, přičemž jeho vlastnické právo ke společné věci je omezeno stejným vlastnickým právem druhého manžela²². K této problematice se vyjádřil i Nejvyšší soud v usnesení ze dne 28.11.2002, sp.zn. 20 Cdo 211/2002. V posuzovaném případě soud prvního stupně nařídil exekuci prodejem ideální poloviny nemovitosti, která byla součástí SJM povinného a jeho manželky. Nejvyšší soud v odůvodnění usnesení uvedl, že z důvodu neexistence podílů nemůže být věc v SJM postižena výkonem rozhodnutí co do její části vyjádřené podílem, neboť ustanovení § 338 odst. 1 OSŘ, týkající se výkonu rozhodnutí prodejem spoluvlastnického podílu k movité věci nebo nemovitosti, se týká pouze podílového spoluvlastnictví.

Právní úprava SJM se nachází v občanském zákoníku, a to v jeho části druhé, hlavě druhé, nazvané „Spoluvlastnictví a společné jmění“, v § 143 - §151.

4.2 Vznik SJM

Společné jmění manželů je vázáno na existenci manželství, předpokladem vzniku SJM je tedy vznik manželství. Pro vznik SJM není rozhodné, zda spolu manželé fakticky žijí.

SJM vzniká i v manželství neplatném²³, nevzniká ale v manželství zdánlivém,

22 ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008, s. 617 - 618.

23 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 53.

V zákoně o rodině jsou uvedeny následující důvody neplatnosti:

§ 11 (1) ZoR

Manželství nemůže být uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou anebo s osobou, která uzavřela partnerství, pokud toto partnerství trvá (...).

§ 12 ZoR

Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky a mezi sourozenci; totéž platí o příbuzenství založeném osvojením, pokud osvojení trvá (...).

§ 13 ZoR

Manželství nemůže uzavřít nezletilý. Výjimečně, jestliže to je v souladu se společenským účelem manželství, může soud z důležitých důvodů povolit uzavření manželství nezletilému staršímu než

tedy takovém, které vůbec nevzniklo²⁴.

Z výše uvedeného existuje jedna výjimka, a to ustanovení § 276 odst. 1 insolvenčního zákona, kde je stanoveno, že „uzavřel-li úpadce po dobu trvání účinků prohlášení konkurzu nové manželství, odkládá se vznik společného jmění manželů ke dni zániku účinků prohlášení konkurzu.“

Výrazem dispozitivnosti platné právní úpravy je § 143a odst. 2 ObčZ, kde je stanoveno, že „manželé mohou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu vyhradit zcela nebo zčásti vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství, pokud nejde o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti“. Stejně tak mohou muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství upravit své budoucí závazky v manželství smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu – tzv. předmanželská smlouva.

4.3 Předmanželská smlouva

Platný občanský zákoník dlouho žádná ustanovení o předmanželské smlouvě neobsahoval. Až po novele ObčZ, provedené zákonem č. 91/1998 Sb., bylo ustanovení

šestnáct let. (...).

§ 14 (1) ZoR

Manželství nemůže uzavřít osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům.

§ 14 (2) ZoR

Osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena, může uzavřít manželství jen s povolením soudu.

§ 14 (3) ZoR

Manželství nemůže uzavřít osoba stížená duševní poruchou, která by měla za následek omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům. Soud však může osobě, která je stížena duševní poruchou, která by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům, uzavření manželství povolit, je-li zdravotní stav slučitelný s uzavřením manželství.

§ 15a (1) ZoR

Manželství je neplatné, jestliže prohlášení o uzavření manželství bylo učiněno v důsledku bezprávné výhrůžky anebo omylu týkajícího se totožnosti jednoho ze snoubenců nebo povahy právního úkonu uzavření manželství. (...).

§ 4a a § 4b ZoR, na které zákon o rodině v § 17a odkazuje, se týkají náležitostí církevního sňatku, § 9 ZoR se týká náležitostí sňatku v zastoupení.

24 R 42/1972.

Důvody neexistence manželství jsou uvedeny v § 17a zákona o rodině.

§ 17a ZoR

(1) *Manželství nevznikne, jestliže muž nebo žena byli k prohlášení o uzavření manželství donuceni fyzickým násilím.*

(2) *Manželství nevznikne, jestliže bylo uzavřeno nezletilým mladším šestnácti let.*

(3) *Manželství nevznikne, jestliže nebyly dodrženy podmínky uvedené v § 4a odst. 1, § 4b odst. 2 a § 9.*

§ 143a odst. 3 o předmanželské smlouvě do ObčZ vtěleno. Občanský zákoník ale přímo termín „předmanželská smlouva“ nepoužívá.

Předmanželská smlouva může být uzavřena jen před uzavřením manželství. Po jeho uzavření již není možné uzavřít předmanželskou smlouvu, ale je možné modifikovat zákonný rozsah SJM dle ust. § 143a odst. 1 ObčZ (podrobněji viz kapitola 4.6). Před uzavřením manželství je možné předmanželskou smlouvu i změnit, nahradit či odvolat; přičemž účinek těchto úkonů nastává rovněž uzavřením manželství. V případě, kdy předmanželská smlouva byla uzavřena, ale manželství nakonec nevzniklo, lze usuzovat, že i předmanželská smlouva zaniká, nejspíše pro nemožnost plnění dle § 575 ObčZ²⁵.

Co se týče obsahu předmanželské smlouvy, uplatňuje se autonomie vůle snoubenců, je tedy pouze na nich, co ve své předmanželské smlouvě upraví. Je ale nutno zdůraznit, že předmanželská smlouva slouží pouze k úpravě majetkoprávních vztahů mezi budoucími manžely a k úpravě společného bydlení, je v ní možno také eliminovat vznik společného nájmu bytu manžely²⁶.

Po uzavření smlouvy manželé nabývají vlastnictví každý pro sebe a v případě, že nabudou vlastnictví ke společné věci, bude tato věc v jejich podílovém spoluvlastnictví²⁷. V případě rozvodu manželství se pak předmětem vypořádání stane to, co převyšuje souhrn samostatných majetkových souborů každého z manželů, nabytých do okamžiku zániku manželství²⁸.

Uzavření předmanželské smlouvy je žádoucí zejména v případě, vstupují-li do manželství partneri s určitým majetkem a snaží se smluvně ošetřit, aby se příjmy z tohoto majetku nestaly součástí SJM, a dále případy, kdy jeden z partnerů očekává vyšší příjmy či závazky v budoucnu, zejména v souvislosti s podnikáním. Účelem předmanželské smlouvy je zejména usnadnit vypořádání majetku po případném zániku manželství, eliminovat negativní dopady podnikatelských rizik či předejít nechtěnému

25 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 183 -188.

26 KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko – italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 103 - 104.

27 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 54.

28 RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M., *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 49.

dědění majetku potomkem jen jednoho z manželů²⁹.

4.4 Rozsah SJM

„Pojmem jmění se obecně označuje souhrn penězi ocenitelných majetkových hodnot patřících určité osobě (aktiv), a to po odečtení penězi ocenitelných majetkových hodnot, které tato osoba dluží jinému (pasiv).“³⁰

Rozsah společného jmění manželů je vymezen v § 143 odst. 1 ObčZ. Dle tohoto ustanovení tvoří SJM:

- a) majetek nabytý některým z manželů nebo oběma manžely společně za trvání manželství, s výjimkou:
 - majetku získaného dědictvím nebo darem
 - majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela
 - věcí podle své povahy sloužících osobní potřebě jen jednoho z manželů
 - věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka
- b) závazky, které jednomu z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou:
 - závazků, týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich
 - závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého

Až do nabytí účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. byly z režimu SJM vyloučeny také věci, sloužící k výkonu povolání jednoho z manželů; tyto věci byly tedy výlučným vlastnictvím tohoto manžela. Od 1. 8. 1998 dochází ke změně, a věci sloužící k výkonu

²⁹ KODRIKOVÁ, Z. Předmanželské a manželské smlouvy jako součást právního řádu ČR. *Právo a rodina* 3/2007.

³⁰ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2009, s. 338.

povolání či podnikání jednoho z manželů, se stávají součástí SJM³¹.

Občanský zákoník zakotvuje v § 144 vyvratitelnou právní domněnku, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství se považují za součást SJM, pokud není prokázán opak. Jde o domněnku vyvratitelnou, to znamená, že neplatí, pokud se někomu z manželů podaří prokázat existenci některé skutečnosti, zakotvené v § 143a ObčZ, tzn. že manželé smlouvou uzavřenou ve formě notářského zápisu rozšířili či zúžili zákonem stanovený rozsah svého SJM nebo si vznik SJM vyhradili ke dni zániku manželství, anebo skutečnost, že určitá věc je ve výlučném vlastnictví jen jednoho z manželů. Hlavním významem této domněnky je poskytnutí větší ochrany věřitelům některého či obou z manželů³².

4.4.1 Aktiva

Majetkem se rozumí především věci movité a nemovité, pohledávky, jiná práva, a jiné majetkové hodnoty. Ve smyslu ustanovení § 143 ObčZ jde ale pouze o majetek, který může být ve vlastnictví fyzické osoby³³.

Do SJM spadají zejména³⁴:

- příjmy z výdělečné činnosti, tedy zejména mzda, ale i jakékoli jiné peněžité plnění; součástí SJM se příjmy stávají okamžikem vyplacení některému z manželů
- příjmy ze sociálního zabezpečení

31 FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., , 2010, s. 55.

32 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 77.

33 Základním ustanovením zákona je v tomto případě § 125 odst. 2 ObčZ, který zní: „*Zvláštní zákon stanoví, které věci mohou být předmětem vlastnictví pouze státu nebo určených právnických osob.*“ Obdobné ustanovení najdeme i v Listině základních práv a svobod, a to konkrétně v čl. 11 odst. 4: „*Zákon stanoví, který majetek nezbytný k zabezpečování potřeb celé společnosti, rozvoje národního hospodářství a veřejného zájmu smí být jen ve vlastnictví státu, obce nebo určených právnických osob; zákon může také stanovit, že určité věci mohou být pouze ve vlastnictví občanů nebo právnických osob se sídlem v České a Slovenské Federativní Republice (České republice).*“

34 FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., , 2010, s. 52 - 53.

- odměny a honoráře umělců, odměny za vynálezy, zlepšovací návrhy a autorská díla
 - vyplacené prémie
 - výhry ze sázek a loterií
 - plnění ze smlouvy pojistné, pokud bylo za trvání manželství ve prospěch kteréhokoliv z manželů realizováno
 - vnosy, užitky a přírůstky věcí, bez ohledu na to, zda tyto věci jsou v SJM či ve výlučném majetku jednoho z manželů, např. nájemné
 - úroky získané v době manželství z vkladu jednoho z manželů
 - nemovitosti, byty
- a také to, co bylo za tento majetek pořízeno³⁵.

Předmětem SJM může být také obchodní podíl, k této problematice se Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích několikrát vyjádřil: *„Jestliže jeden z manželů za trvání manželství nabude z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota obchodního podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů.“* I přesto, že je obchodní podíl součástí SJM, společníkem ve společnosti s ručením omezeným je pouze manžel - nabyvatel obchodního podílu, druhý manžel se společníkem obchodní společnosti nestává³⁶. Pokud by se ale manžel, který je společníkem společnosti s ručením omezeným, rozhodl tento členský podíl převést na třetí osobu smlouvou o převodu obchodního podílu dle § 115 ObchZ, nesmí tak učinit bez souhlasu druhého manžela, a to bez ohledu na to, že druhý manžel společníkem s.r.o. není. V případě, že by druhý manžel nedal k převodu obchodního podílu souhlas, je smlouva o převodu relativně neplatná a druhý manžel má právo se neplatnosti dovolat u soudu v tříleté promlčecí době³⁷.

Předmětem SJM může být i podnik. Pojem podniku je definován v § 5 ObchZ

35 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008, s. 642.

36 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20.7.2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004. *Právní rozhledy* 22/2004.

37 DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. Patří obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným do společného jmění manželů? *Právo a rodina* 12/2005.

jako „soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem k své povaze mají tomuto účelu sloužit. Podnik je věc hromadná. Na jeho právní poměry se použijí ustanovení o věcech v právním smyslu“. Podnik ale může být předmětem SJM jen za předpokladu, že jde o podnik náležící oběma manželům jako podnikatelům. Pokud je podnikatelem pouze jeden z manželů a jde o věc sloužící výkonu jeho povolání, náleží podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem společného jmění manželů³⁸.

„Jinou majetkovou hodnotou“ je např. hodnota členského podílu v bytovém družstvu, pokud jsou manželé členy bytového družstva³⁹.

Pro nabytí majetku do SJM se použijí obecná ustanovení ObčZ o nabytí do vlastnictví.

a) Nabytí majetku do SJM smlouvou

Vlastnictví věci se nejčastěji nabyvá smlouvou, a to zejména dvěma druhy smluv - smlouvou kupní a smlouvou darovací. Okamžikem nabytí vlastnického práva movité věci je dle § 133 odst. 1 ObčZ okamžik převzetí věci, nestanoví-li zákon něco jiného a nedohodnou-li se účastníci jinak. Převzetím věci se rozumí její odevzdání, které se může uskutečnit přímo, tj. z ruky do ruky anebo distančně. Občanský zákoník obsahuje ve své hlavě druhé, oddílu třetím zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě. Dle § 614 odst. 3 ObčZ při zásilkovém prodeji přechází vlastnictví na kupujícího v momentě, kdy ji ten převezme na místě dodání jím určeném. Při samoobslužném prodeji přechází vlastnické právo k věci na kupujícího okamžikem zaplacení kupní ceny. Strany se mohou dohodnout, že vlastnictví k věci přejde na nabyvatele později než převzetím věci, např. až zaplacením kupní ceny. Tato tzv. výhrada vlastnictví je zakotvena v § 601 ObčZ.

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.9.2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004.

³⁹ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 214.

Při převodu nemovitostí se vlastnictví nabývá až vkladem do katastru nemovitostí, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Převádí-li se nemovitá věc, která není předmětem evidence v katastru nemovitostí, nabývá se vlastnictví okamžikem účinnosti této smlouvy (§ 133 odst. 2, 3 ObčZ).

V případě uzavření kupní smlouvy oběma manžely a zaplacení kupní ceny z prostředků ze SJM je takto koupená věc součástí jejich SJM. Problém nastává v případě, kdy jsou účastníky kupní smlouvy oba manželé, ale věc je pořízena z výlučných prostředků jednoho z nich. Zde je nutno posoudit, zda oba manželé projeví vůli nabytí věc do svého SJM. Pokud tomu tak je, koupená věc se stává součástí SJM. V případě, kdy byl pouze jeden z manželů účastníkem smlouvy a kupní cena byla zaplacená z jeho výlučných prostředků, stává se pouze on vlastníkem koupené věci a tato věc nespadá do SJM⁴⁰.

Jak bude podrobněji popsáno v kapitole o výlučném vlastnictví, věc, kterou jeden z manželů nabyt za trvání manželství darováním, stává se jeho výlučným vlastnictvím. Existuje ovšem výjimka, a to pokud bylo vůlí dárce obdarovat oba manžele. V tomto případě se darovaná věc stává majetkem obou manželů, je ale otázkou, zda takový majetek se stane jejich společným jměním nebo součástí jejich podílového spoluvlastnictví. Někteří autoři striktně zastávají názor, že manželé nemohou do svého společného jmění nabytí majetek darem a tento majetek tedy bude v jejich podílovém spoluvlastnictví⁴¹. Jiní autoři považují toto pojetí za překonané a majetek, který oba manželé nabyli darem, pokud byla vůle dárce obdarovat oba manžele, řadí do masy společného jmění⁴². Darování mezi manžely je obecně vyloučeno. Je možné pouze v případě, kdy manžel - dárce daruje manželce - obdarovanému, věc, která je v jeho výlučném vlastnictví, a která tedy není předmětem SJM. Darování věci ze SJM nebo věci pořízené za prostředky ze SJM tedy mezi manžely není možné, nelze někoho „obdarovat“ věcí, která mu již ve skutečnosti patří⁴³.

40 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.4.2000, sp. zn. 22 Cdo 1658/98.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2.12.2003, sp. zn. 22 Cdo 980/2003.

41 FIALA, J., KINDL, M., a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 509.

42 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 79 - 80.

43 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 70 - 71.

b) Nabytí majetku do SJM na základě zákona

V přechodných ustanoveních ObčZ, konkrétně v § 872 odst. 1 je zakotveno, že se právo osobního užívání pozemku, vzniklé dle dosavadních předpisů, mění účinností tohoto zákona na vlastnictví fyzické osoby. Pokud vzniklo právo osobního užívání manželům, stává se tento pozemek součástí jejich společného jmění (§ 872 odst. 4 ObčZ).

c) Nabytí majetku do SJM na základě rozhodnutí státního orgánu

V tomto případě přicházejí v úvahu rozhodnutí soudu, zejména rozhodnutí při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví dle § 142 ObčZ, rozhodnutí při zpracování věci dle § 135b ObčZ, rozhodnutí při zřízení neoprávněné stavby na cizím pozemku dle § 135c ObčZ a rozhodnutí příklepem při výkonu rozhodnutí prodejem nemovitosti dle § 329 odst. 2,3 a § 336i OSŘ⁴⁴.

d) Nabytí majetku do SJM vydržením

Dle ustanovení § 134 ObčZ se oprávněný držitel stává vlastníkem movité věci, má-li ji nepřetržitě po dobu tří let v držbě, a nemovité věci, má-li ji v nepřetržitě držbě po dobu deseti let. O tom, zda věc může být nabyta do SJM vydržením, není v občanském zákoníku žádná zmínka. Jelikož ale vydržení věci není uvedeno mezi výjimkami nabytí do SJM, vyjmenovanými v § 143 ObčZ, vydržitel nabývá věc do SJM, žije-li v trvajícím manželství s existujícím společným jměním⁴⁵.

44 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání.* Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 82.

45 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů. 2. vydání.* Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 62.

e) Nabytí majetku do SJM zhotovením nové věci

Možné je i nabytí majetku do SJM zhotovením nové věci manžely, s výjimkou uměleckých děl⁴⁶. Problém s určením, zda majetek byl zhotoven manžely za trvání manželství a je tudíž součástí SJM, nastává v případě stavby nemovitostí. Může nastat situace, kdy se stavbou nemovitostí bylo započato před uzavřením manželství, tato rozestavěná stavba byla ve vlastnictví pouze jednoho z manželů a stavba byla dokončena až za trvání manželství. V prvé řadě je třeba určit, kterým okamžikem se stavba stává věcí v právním smyslu. Dle judikatury se tak stává v okamžiku, kdy je stavba dobudována minimálně do takového stadia, počínaje nímž všechny další stavební práce směřují pouze k dokončení takto již nezaměnitelně určené věci. Tímto okamžikem je stav, kdy je jednoznačně individualizováno a nepochybně patrné alespoň dispoziční řešení prvního nadzemního podlaží. Vše, co k takto rozestavěné stavbě přiroste, se stává její součástí a je vlastnictvím toho, komu stavba patřila jako věc v okamžiku svého vzniku. V případě, že v tomto stadiu investovala do stavby osoba odlišná od vlastníka peněžní či jiné prostředky, nestává se spoluvlastníkem stavby; to ovšem nic nemění na jejím nároku žádat vydání bezdůvodného obohacení⁴⁷.

f) Nabytí majetku do SJM ve veřejné dražbě

Do SJM připadne i věc, nabytá jedním z manželů nebo oběma manžely, která byla získána dle zákona č. 26/2000 Sb. o veřejných dražbách⁴⁸.

4.4.2 Výlučný majetek

Majetek, který není předmětem SJM, je výlučným majetkem jednoho z manželů, ke kterému druhý manžel nemá žádná práva. Druhý manžel tedy nemůže tento výlučný

⁴⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29.1.1985, sp. zn. Cpj 337/1983.

⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29.1.1985, sp. zn. Cpj 337/1983.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 31.5.1995 sp. zn. 3 Cz 57/92. *Právní rozhledy* 7/1995.

⁴⁸ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 86.

majetek užívat, spravovat jej, disponovat s ním, pokud k tomu není manželem - vlastníkem zmocněn, anebo pokud nejde o běžnou záležitost ve smyslu § 21 ZoR. Totéž platí i o výběru určité částky z bankovního účtu, na kterém jsou uloženy výlučně finanční prostředky jednoho z manželů. Pokud tyto prostředky jeden z manželů bez souhlasu druhého manžela z účtu vybere a použije na svou potřebu, má manžel - majitel účtu - právo na úhradu těchto prostředků⁴⁹. Výnosy z výlučného majetku náleží do SJM, zatímco závazky spjaté s tímto majetkem nikoli⁵⁰. Z ust. § 143 ObčZ vyplývá, že výlučným majetkem je majetek získaný jedním z manželů před uzavřením manželství.

Výlučným majetkem jsou zejména věci sloužící osobní potřebě a věci vydané v rámci předpisů o restituci jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

Za věci sloužící osobní potřebě se považuje zejména hmotný majetek, např. oděvy, boty. Tyto věci ale musí skutečně osobní potřebě sloužit, nestačí, že jsou podle své povahy osobní potřebě schopny sloužit. Pokud si jeden z manželů pořídí věc nikoli obvyklé osobní potřeby, zejména větší hodnoty (např. drahocenný kožich), měl by nahradit to, co bylo ze společného majetku na tento majetek vynaloženo⁵¹.

Věci vydávané v rámci předpisů o restituci jsou vydávány zejména podle zákona č. 403/1990 Sb. o zmírnění následků některých majetkových křivd, zákona č. 87/1991 Sb. o mimosoudních rehabilitacích a zákona č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Nároky z těchto zákonů směřují ke zmírnění křivd z období od 25.2.1948 do 1.1.1990, jsou to normy občanskoprávní a týkají se restituce a rehabilitace majetku fyzických osob, pokud jde o vlastnictví. Ustanovení těchto zákonů mají povahu *lex specialis* vůči ustanovením občanského zákoníku. V zákonech jsou stanoveny prekluzivní lhůty pro uplatnění nároků na základě těchto zákonů vzniklých. Pokud nárok není uplatněn, zůstane stav nastalý podle předchozích předpisů nedotčen. Těžištěm restituce je institut „vydání věci“ dle zákona č. 87/1991 Sb. Dle § 5 tohoto zákona vydá povinná osoba věc na písemnou výzvu

49 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17.10.2008, sp. zn. 22 Cdo 2437/2008. *Právní rozhledy* 6/2009.

50 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 98 - 99.

51 R 42/72.

oprávněné osobě, pokud tato prokáže svůj nárok na vydání věci a uvede způsob jejího převzetí státem. Povinnými osobami jsou stát a právnické osoby, které věc drží, nebo fyzické osoby, jež nabyly věc od státu. Oprávněnými osobami jsou fyzické osoby, jejichž věc přešla v případech v zákoně uvedených do vlastnictví státu a pokud jsou státními občany České republiky, a další osoby, vyjmenované v § 4 zákona. Věc vydaná dle tohoto zákona se nestane předmětem SJM, protože účelem zákona není, aby se obohatil kdokoli jiný, byť i manžel oprávněné osoby. Manžel, který je osobou oprávněnou, by byl zkrácen na svém nároku a druhému manželu by se dostalo bezdůvodného obohacení⁵².

Výlučným majetkem je také majetek sice získaný za trvání manželství, ale pro právní důvod svého nabytí - dědictví nebo darování - do SJM přesto nespádající. Je tomu tak proto, že zejména k darování dochází nejčastěji mezi členy rodiny, předmětem darování bývají často věci, ke kterým mají členové rodiny osobní vztah, a to jak věci movité, tak např. dům, který byl ve vlastnictví rodiny po několik generací.

4.4.3 Pasiva

Právní úprava závazků jako předmětu SJM doznala po 1.8.1998 značných změn. Do té doby závazky netvořily součást BSM, ale vypořádávaly se po jeho zániku. V současné právní úpravě jsou závazky (pasiva), zařazeny do předmětu SJM. Dle § 145 odst. 3 ObčZ za splnění těchto závazků odpovídají oba manželé solidárně, a to jednak majetkem, který mají ve společném jmění, jednak svým výlučným majetkem. Jak bylo popsáno výše, z tohoto pravidla stanoví ObčZ dvě výjimky, a to v případě závazků, které náleží výhradně jednomu z manželů a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. V případě druhé výjimky je tedy třeba posoudit, zda závazek, který na sebe jeden z manželů vzal bez souhlasu druhého, přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů. Za kritérium majetkové přiměřenosti považuje právní praxe majetkovou situaci toho kterého manželství. Za splnění takového závazku odpovídá

52 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 74 - 75.

manžel svým výlučným majetkem, jakož i majetkem, spadajícím do režimu SJM, nikoli však výlučným majetkem druhého manžela⁵³. Splnění závazku, přijatého jedním z manželů, nelze vymáhat na druhém manželovi, přestože tento závazek spadá do SJM. Účelem druhé výjimky je ochrana jednoho z manželů před neuváženým jednáním druhého manžela, zejména před neplánovanou koupí velmi drahé věci.

Odpovědností za závazky, přijaté jedním z manželů za trvání manželství bez souhlasu druhého manžela, se zabýval i Nejvyšší soud. V odůvodnění rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 12.9.2007 sp. zn. 31 Odo 677/2005 soud zásadu solidární odpovědnosti manželů prolamuje a tím se odchyluje od dosavadní judikatury i od názorů, vyjádřených v literatuře. Argumentuje tím, že pokud může věřitel požadovat splnění závazku sjednaného jedním z manželů i po druhém manželovi, vnáší tato úprava do právních vztahů značnou nejistotu, a to jak v postavení dlužníka, tak v postavení věřitele. Jelikož se závazek nemusí týkat pouze peněžitého plnění, ale i plnění věcného, druhý manžel nemusí mít ke splnění závazků potřebné odborné vybavení (zejména v případě, kdy se splnění závazku týká podnikatelské činnosti prvního manžela). Dále soud poukazuje na problémy, které by vznikly v exekucním řízení tím, že by bylo možné postihnout i výlučný majetek manžela, který závazek nepřijal. Nejvyšší soud tedy dochází k závěru, že splnění závazku, přijatého za trvání manželství jedním z manželů bez souhlasu druhého manžela, nemůže věřitel po tomto druhém manželovi v nalézacím řízení požadovat, přestože tento závazek náleží do jejich společného jmění.

Tento závěr, jakož i argumenty, které Nejvyšší soud používá, ovšem nebývají v praxi přijímány bez výhrad⁵⁴.

4.5 Obsah SJM

Obsahem SJM jsou práva a povinnosti, a to jednak mezi manžely navzájem,

53 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 89 - 93.

54 MALENOVSKÝ, R. K žalobě na splnění závazku náležejícího do SJM, sjednaného jen jedním z manželů. *Právní rozhledy* 20/2008.

KORDAČ, Z. K odpovědnosti manžela za závazky v SJM přijaté druhým z manželů. *Bulletin advokacie* 1 - 2/2008.

jednak ve mezi manžely a třetími osobami⁵⁵.

Správu majetku, náležejícího do SJM, upravuje § 145 ObčZ. § 145 odst. 1 ObčZ stanoví, že: „*Majetek, který tvoří společné jmění manželů, užívají a udržují oba manželé společně.*“ Výrazy „udržovat“ a „užívat“ je třeba vykládat ve smyslu obvyklého udržování a užívání té které konkrétní věci. Jelikož manželé užívají věci společně, jsou povinni také společně nést náklady na udržování těchto věcí.

Dle § 145 odst. 2 ObčZ může obvyklou správu majetku, náležejícího do SJM, vykonávat každý z manželů. V záležitostech, překračujících obvyklou správu je ale třeba souhlasu obou manželů, jinak je právní úkon neplatný. Obvyklou správou se rozumí činnosti, směřující k tomu, aby majetek sloužil svému účelu. O obvyklou správu se nejedná v případě prodeje, darování, pronajmutí či zastavení věci. V případech obvyklé správy majetku není nutná předchozí dohoda manželů, v záležitostech ostatních je třeba souhlasu druhého manžela, a to buď výslovného nebo konkludentního. Souhlas může být dán předem i dodatečně. Ani v případě, že souhlas manžela dán nebyl, nečiní jednání druhého manžela neplatným. Této neplatnosti se musí manžel dovolat, jde tedy o neplatnost relativní dle § 40a ObčZ⁵⁶.

Co se týče správy peněžních prostředků, uložených na účtu u banky, záleží na tom, zda jsou majiteli účtu oba manželé nebo jen jeden z nich. Je-li majitelem účtu jen jeden z manželů, jen jemu přísluší spravovat peněžní prostředky na účtu uložené, bez ohledu na to, zda jde o jeho výlučný majetek, či o majetek oběma manželům společný.⁵⁷

4.6 Modifikace SJM

Občanský zákoník umožňuje modifikaci SJM dvěma způsoby – smlouvou, uzavřenou mezi manžely, a soudním rozhodnutím.

55 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 343.

56 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář.* Praha: Linde Praha a.s., 2008, s. 659 - 660.

57 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8.1.2008, sp. zn. 22 Cdo 2793/2006.

4.6.1 Modifikace smlouvou

Modifikace SJM smlouvou je upravena v § 143a a 147 ObčZ. Možnost smluvní modifikace SJM je výrazem autonomie vůle. § 143a odst. 1 ObčZ upravuje změnu rozsahu SJM. Podle tohoto ustanovení mohou manželé rozšířit nebo zúžit zákonem stanovený rozsah jejich SJM. V případě rozšíření SJM se tak předmětem SJM stane i majetek, který zákon jako předmět SJM vylučuje, tedy zejména věci, získané jedním z manželů za trvání manželství dědictvím nebo darem.

Manželé se mohou dohodnout i opačně – smlouvou zúžit rozsah SJM, tedy vyloučit ze svého SJM vše, co jej dle zákona tvoří, a to až k hranici obvyklého vybavení společné domácnosti. Definicí pojmu „obvyklé vybavení společné domácnosti“ zákon neobsahuje a tímto ponechává soudní praxi jeho přesné vymezení. Tím, že zákon stanoví hranici obvyklého vybavení společné domácnosti, limituje autonomii vůle účastníků a brání tomu, aby smlouvou došlo k úplnému vyloučení SJM⁵⁸. Pokud po zúžení SJM nabývá jeden z manželů majetek, nabývá jej sám pro sebe; pokud manželé společně nabudou majetek, nachází se tento majetek v jejich podílovém spoluvlastnictví⁵⁹. „Po zúžení rozsahu SJM musí dojít k vypořádání té jeho části, která byla z jeho zákonem vymezeného rozsahu vyňata a nebyla vypořádána přímo ve smlouvě o zúžení⁶⁰. Na vypořádání této části se použijí ustanovení ObčZ, upravující vypořádání zaniklého SJM (§ 149 - § 150 ObčZ). Manželé mohou zúžit či rozšířit rozsah majetku i závazků, a to jak majetku a závazků, tvořících jejich SJM, tak těch, které teprve v budoucnu vzniknou (§ 143a odst. 1 ObčZ). Předmětem smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Pokud je předmětem smlouvy nemovitost, která již náleží do SJM, nebo je výlučným majetkem jednoho z manželů, nabývá smlouva účinnosti vkladem do katastru nemovitostí (§ 143a odst. 1 ObčZ). Pro smlouvy o změně rozsahu SJM vyžaduje zákon formu notářského zápisu. Pokud existují předpoklady pro zařazení věci do SJM, mohou manželé učinit tuto věc předmětem výlučného vlastnictví jednoho z nich jen výše uvedeným způsobem – smlouvou ve

58 KRÁLÍČKOVÁ, Z. Vypořádání společného jmění manželů a obecná výkladová pravidla a zásady právní. *Bulletin advokacie* 10/2006.

59 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 346 - 347.

60 DVOŘÁK, J. *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 194.

formě notářského zápisu. Není tedy možné vyloučit věc ze SJM pouze na základě shodné vůle manželů⁶¹.

Smlouvy o zúžení nebo o rozšíření rozsahu SJM, pokud se na jejich základě staly součástí SJM majetek nebo závazky, náležející do té doby jen dlužníku, které byly uzavřeny po podání insolvenčního návrhu dlužníkem a jde-li o insolvenční návrh věřitele poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, se dle § 269 odst. 1 insolvenčního zákona stávají prohlášením konkursu neplatnými.

Ustanovení § 143a odst. 2 ObčZ umožňuje manželům smlouvou změnit dobu vzniku jejich společného jmění (viz kapitola 4.2, 4.3).

Jak stanoví § 143a odst. 4, „*manželé se mohou vůči jiné osobě na smlouvu uvedenou v předcházejících odstavcích odvolat jen tehdy, jestliže je jí obsah této smlouvy znám.*“ Zákon tímto ustanovením zajišťuje ochranu třetích osob. Za „jinou osobu“ se považuje osoba, na jejíž právní postavení by smlouva o zúžení SJM mohla mít vliv, resp. by mohla zkrátit její práva. Není rozhodné, zda smlouva mezi manžely byla uzavřena před vznikem právního vztahu jednoho z manželů nebo obou manželů ke třetí osobě, či kdykoli později. Není podstatné, zda třetí osoba byla o zúžení SJM smlouvou informována již při vzniku právního vztahu, důležité je, zda třetí osoba ví o existenci takovéto smlouvy, která by mohla nějakým způsobem ovlivnit její právní poměry⁶². Pokud má mít tedy některá ze smluv dle § 143a ObčZ relevantní právní účinky vůči třetí osobě, je nezbytné, aby tato třetí osoba znala obsah smlouvy, přičemž je nerozhodné, jakým způsobem se s obsahem smlouvy seznámí⁶³.

Manželé mohou smluvně modifikovat rovněž správu svého společného jmění. § 147 ObčZ pro tuto smlouvu vyžaduje formu notářského zápisu a umožňuje tímto způsobem upravit správu budoucího jmění snoubencům. Toto ustanovení odkazuje na § 143a odst. 4 ObčZ, tedy na ochranu třetích osob.

S účinností od 1.7.2009 došlo zákonem č. 7/2009 Sb. k novele notářského řádu. Novelou bylo do notářského řádu vloženo ustanovení § 35c, podle kterého se zřizuje

61 Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22.7.2008, sp. zn. 22 Cdo 2779/2008. *Soudní rozhledy* 5/2009.

62 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12.4.2005, sp. zn. 22 Cdo 1593/2004. *Právní rozhledy* 15/2005.

63 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008, s. 654.

Centrální evidence manželských smluv jako neveřejný seznam v elektronické podobě, který vede, zřizuje a spravuje Notářská komora ČR. V této evidenci jsou evidovány smlouvy o modifikaci rozsahu a doby vzniku SJM, uzavřené manžely, nebo mužem a ženou, kteří chtějí uzavřít manželství. Zápisy do evidence provádí notář, který takovou smlouvu sepsal. Význam evidence smluv se projeví jen v řízení o dědictví, kdy Notářská komora sdělí notáři, který byl jako soudní komisař pověřen provedením úkonů v řízení o dědictví, zda je či není evidovaná manželská smlouva uzavřená zůstavitelem, a pokud je, u kterého notáře je uložena⁶⁴.

4.6.2 Modifikace soudním rozhodnutím

Modifikaci SJM rozhodnutím soudu upravuje § 148 ObčZ.

Dle § 148 odst. 1 ObčZ může soud ze závažných důvodů na návrh jednoho z manželů zúžit SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Soud tedy v konkrétním případě musí posoudit existenci závažných důvodů, kterými mohou být například nevhodné nakládání jednoho z manželů s majetkem ve společném jmění, alkoholismus či závislost na drogách vedoucí k mrhání majetkem, přerušení manželského soužití a následná nedostatečná péče o potřeby manžela⁶⁵. Pokud soud existenci závažných důvodů neshledá, návrh zamítne.

Občanský zákoník v ustanovení § 148 odst. 2 upravuje zúžení SJM soudem na návrh jednoho z manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti v případě, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti. Podnikatelskou činností se rozumí jednak živnostenské podnikání dle živnostenského zákona, jednak podnikání osob, podnikajících samostatně podle zvláštních zákonů, jako např. advokáti, notáři, daňoví poradci...; společníkem obchodní společnosti se rozumí společník veřejné obchodní společnosti nebo komplementář komanditní společnosti⁶⁶. Z dikce § 148 odst.

64 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 348.

65 RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M., *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 51.

66 Tamtéž, s. 51.

2 ObčZ vyplývá, že pokud jsou splněny podmínky zde stanovené, soud musí zúžit rozsah SJM. Není zde tedy prostor pro uvážení jako v případě odst. 1 a rozhodnutí soudu dle § 148 odst. 2 ObčZ má účinky ex nunc.

V § 148 odst. 3 ObčZ je uvedeno, že: „*Je-li podnikatelská činnost po rozhodnutí soudu podle odst. 2 vykonávána podnikatelem společně nebo za pomoci manžela, který není podnikatelem, rozdělí se mezi ně příjmy z podnikání v poměru stanoveném písemnou smlouvou; nebyla-li taková smlouva uzavřena, rozdělí se příjmy rovným dílem.*“ Toto ustanovení chrání manžela, který není podnikatelem, a druhému manželovi v podnikání pomáhá, před situací, kdy by mohl zůstat bez jakéhokoli příjmu. Pro smlouvu nejsou kromě požadavku písemné formy stanoveny žádné náležitosti, platí tedy pouze zásada souladu s dobrými mravy⁶⁷.

V § 148 odst. 4 ObčZ je stanoveno, že pokud bylo o SJM rozhodnuto dle odst. 1 nebo odst. 2, může být do předchozího rozsahu rozšířeno pouze rozhodnutím soudu vydaným na návrh jednoho z manželů. Je tedy vyloučeno, aby manželé po předchozím zúžení jejich SJM soudem, rozšířili SJM do jeho původního rozsahu smlouvou.

4.7 SJM a podnikání

Vztahu SJM a podnikání se týká několik ustanovení občanského zákoníku, a to § 143 odst. 2, § 146, § 148 odst. 2, 3.

Ustanovení § 146 ObčZ upravuje souhlas manžela k použití majetku v SJM nebo jeho části k podnikání druhého manžela. Je zde stanoveno, že souhlas je třeba udělit při prvním použití majetku nebo jeho části a k dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlasu druhého manžela není třeba. Toto ustanovení představuje ochranu druhého manžela před riziky s podnikáním souvisejícími. Zákon neupravuje, jakým způsobem musí být souhlas druhého manžela udělen, může jít tedy o souhlas písemný, ústní i konkludentní. Tento souhlas musí být obecný (generální) k použití jakéhokoli blíže neurčeného majetku v SJM. Souhlasem ve smyslu uvedeného ustanovení není souhlas k jednorázovému použití majetku v SJM na konkrétní

⁶⁷ PLECITÝ, V., SKŘEJPEK, M., SALAČ, J., ŠÍMA, A. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 51.

podnikatelský účel⁶⁸. Pokud použije manžel majetek ze SJM k podnikání bez souhlasu druhého manžela, je tento právní úkon absolutně neplatný dle § 39 ObčZ⁶⁹. Doklad o souhlasu druhého manžela s použitím majetku v SJM k podnikání jsou podnikatelé, kteří se zapisují do obchodního rejstříku, dle ustanovení § 38i odst. 1 písm. k) ObchZ povinni vložit do sbírky listin, která je součástí obchodního rejstříku. Z výše uvedeného vyplývá, že takový doklad musí mít písemnou formu⁷⁰.

Podnikatelé, kteří se zapisují do obchodního rejstříku musí podle § 38i odst.1 písm. k) ObchZ do sbírky listin zařadit také stejnopis notářského zápisu o smlouvě o změně rozsahu společného jmění nebo výhradě jeho vzniku podle zvláštního právního předpisu, byla-li taková smlouva uzavřena, nebo rozhodnutí soudu o zúžení společného jmění, popř. smlouvu o rozdělení příjmů z podnikání podle zvláštního právního předpisu.

V § 143 odst. 2 ObčZ je stanoveno, že pokud se jeden z manželů stane za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva, účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev. Pokud jeden z manželů podniká a manželé nemají zúžen rozsah jejich SJM, bude do SJM náležet podnik nebo podíl na obchodní společnosti nebo družstevní podíl⁷¹. K obchodnímu podílu podrobněji viz kapitola 4.4.1.

K problematice zúžení SJM rozhodnutím soudu v souvislosti s podnikáním a k rozdělení příjmů z podnikání mezi manžely dle § 148 odst. 3 ObčZ viz kapitola 4.6.2.

68 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23.2.1999, sp. zn. 2 Cdon 2072/97.

69 § 39 ObčZ

Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům.

70 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání.* Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 141.

71 ŠTĚPÁNOVÁ, S. *Společné jmění manželů a podnikání.* Praha: Computer Press, a.s., 2006, s. 118.

5 Zánik a vypořádání SJM

5.1 Zánik SJM

Občanský zákoník v § 149 odst. 1 stanoví, že SJM zaniká zánikem manželství. Tuto formulaci je vhodné upřesnit tím způsobem, že SJM zaniká *nejpozději* zároveň se zánikem manželství.

Jak již bylo uvedeno výše, manželství zaniká dvěma způsoby, a to jednak smrtí, jednak rozvodem. Den zániku manželství, tj. den smrti, popř. den právní moci rozhodnutí o prohlášení za mrtvého, a den právní moci rozsudku o rozvodu je i dnem zániku SJM. Pokud bylo prohlášení za mrtvého zrušeno, zaniklé manželství a stejně tak i zaniklé SJM se obnoví, a to ke dni svého dřívějšího zániku. Manželství ani SJM se ale neobnoví, pokud druhý z manželů mezitím uzavřel manželství nové, bez ohledu na to, zda toto manželství stále trvá anebo již zaniklo (§ 22 odst. 2 ZoR).

Zákon rovněž umožňuje zánik SJM za trvání manželství, a to v případě prohlášení konkursu na majetek jednoho z manželů dle insolvenčního zákona, a soudním výrokem o propadnutí majetku některého z manželů dle trestního zákoníku. Dle § 238 odst. 1 InsZ prohlášením konkursu zaniká společné jmění dlužníka a jeho manžela. Pokud byl vznik společného jmění dlužníka a jeho manžela vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkursu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství. Dle trestního zákoníku je s trestem propadnutí majetku ex lege spojen zánik SJM (§ 66 odst. 4 TZ).

5.2 Nástin pojmu vypořádání SJM

Jak stanoví ObčZ v § 149 odst. 2, po zániku SJM se provede jeho vypořádání. Obdobně se postupuje i v případě, že došlo k zúžení rozsahu SJM smlouvou nebo soudním rozhodnutím. „*Vypořádáním společného jmění se rozumí jeho rozdělení mezi*

*manžely, tj. jak majetku, tak i závazků, které do společného jmění spadaly v den jeho zániku.*⁷²

5.3 Předmět vypořádání SJM

Předmětem vypořádání SJM jsou zejména věci, práva a závazky, které tvoří součást SJM (blíže viz kapitola 4.4).

Komplikovaná je situace při vypořádání členského podílu manželů jako členů bytového družstva. Řízení o vypořádání SJM, tedy i hodnoty členského podílu, a řízení o určení, který z manželů bude nadále byt jako člen družstva užívat, nemusejí časově spadat v jedno. Nejlepším řešením je, že se manželé napřed dohodnou na osudu užívání družstevního bytu a teprve pak přistoupí k vypořádání svého SJM. Při vypořádání SJM je pak možno vzít do úvahy i hodnotu, které se dostalo tomu z manželů, který bude družstevní byt nadále užívat. Pokud ale nedojde po zrušení práva společného nájmu družstevního bytu manželů (podrobně viz kapitola 6.5) k vypořádání hodnoty členského podílu ani dohodou, ani rozhodnutím soudu, může se manžel, který se nestal členem družstva po uplynutí doby k podání návrhu na vypořádání rozhodnutím soudu, domáhat na druhém manželovi, aby mu vyplatil polovinu hodnoty členského podílu⁷³.

Předchozí praxe při vypořádání BSM vycházela z názoru, že je třeba vypořádat celou masu společného majetku, a že po tomto majetku soud pátrá z úřední povinnosti. Tato zásada vedla k neúměrnému prodlužování sporů. Současná právní úprava se vyznačuje větší dispozitivností, účastníci si nemusí zvolit jediný způsob vypořádání svého společného jmění, ale mohou kumulovat několik způsobů. Stejně tak mohou manželé podat návrh na vypořádání jen části svého SJM a soud je tímto návrhem vázán. Soud tedy může do vypořádání zahrnout jen ten majetek, který účastníci učinili předmětem vypořádání⁷⁴.

72 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 351.

73 SPÁČIL, J. Zánik a vypořádání společného jmění manželů. *Právo a rodina* 1/2009.

74 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23.5.2007, sp. zn. 22 Cdo 1112/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.11.2009, sp. zn. 22 Cdo 1192/2007.

5.4 Způsoby vypořádání SJM

Občanský zákoník v § 150 připouští vypořádání SJM třemi způsoby, a to dohodou, rozhodnutím soudu a uplatněním zákonné domněnky. Ze zákona vyplývá, že se tyto možnosti uplatní postupně: pokud se manželé nedohodnou, provede vypořádání SJM soud, pokud nedojde ani k dohodě, ani k vypořádání SJM rozhodnutím soudu, uplatní se zákonná domněnka vypořádání SJM. Jak bylo uvedeno výše, je možné způsoby vypořádání kombinovat, např. manželé uzavřou dohodu týkající se vypořádání jen části jejich SJM, o zbytku tedy musí rozhodnout soud, a v případě, že nerozhodne, dojde k uplatnění zákonné domněnky.

5.4.1 Vypořádání SJM dohodou

Z logiky věci vyplývá, že dohodou nemůže být SJM vypořádáno, zaniklo-li manželství smrtí či prohlášením za mrtvého, ani v případě zániku manželství ex lege v souvislosti s řízením dle insolvenčního zákona či s řízením trestním.

Co se týče formálních náležitostí, dle § 150 odst. 1 ObčZ musí mít dohoda o vypořádání SJM písemnou formu. V případě nedodržení požadavku písemné formy by byla tato dohoda dle § 40 ObčZ neplatná. Pokud je předmětem dohody nemovitost, nabývá dohoda účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Spolu s návrhem na vklad do katastru nemovitostí musí dle § 4 odst. 4 písm. a) zákona o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem účastníci předložit dohodu o vypořádání SJM ve čtyřech vyhotoveních s úředně ověřenými podpisy, úředně ověřenou kopii rozsudku o rozvodu a dle položky 120 sazebníku správních poplatků zákona o správních poplatcích musí účastníci zaplatit správní poplatek ve výši 500,-- Kč.

Z hlediska obsahových náležitostí dohody se občanský zákoník omezuje pouze na příkaz, aby dohodou nebyla dotčena práva věřitelů (§ 150 odst. 2 ObčZ). V případě, že se věřitel cítí být dohodou o vypořádání SJM dotčen, může se domáhat ochrany svých práv pomocí institutu odporovatelnosti právních úkonů. Dle § 42a odst. 1 ObčZ

se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony (v tomto případě dohoda o vypořádání SJM), pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné. Dohoda tedy bude obecně platná a účinná, nikoli však vůči věřiteli, v jehož prospěch byla bezúčinnost nastolena. Odlišná situace nastane, pokud manželé uzavřou dohodu s úmyslem znemožnit uspokojení pohledávky věřitele. V tomto případě institut odporovatelnosti nepřichází v úvahu, dohoda je neplatná dle § 39 ObčZ, protože její účel odporuje zákonu⁷⁵.

Jelikož zákon o obsahových náležitostech dohody nic bližšího nestanoví, na dohodu o vypořádání SJM se použijí obecná ustanovení ObčZ o právních úkonech, jejich náležitostech a vadách. Zejména je vhodné zdůraznit, že dohoda nesmí být v rozporu s dobrými mravy (§ 39 a § 3 odst. 1 ObčZ)⁷⁶.

Dohoda musí obsahovat přesné označení účastníků, zpravidla se uvádí datum, kdy bylo jejich manželství uzavřeno, ale je nezbytné uvést datum, kdy nabyl právní moci rozsudek o rozvodu. Dále je vhodné v dohodě podrobně specifikovat jednotlivé movité věci, které účastníci určili předmětem vypořádání tak, aby nemohly být zaměněny s jinými. Pro označování nemovitostí se použijí zásady, zakotvené v § 5 katastrálního zákona. Pokud je předmětem SJM budova, musí být označen pozemek na kterém leží, její číslo popisné nebo evidenční; pokud se číslo popisné ani evidenční nepřiděluje, způsob jejího využití a v případě budov s číslem popisným či evidenčním též příslušnost budovy k části obce, pokud je název části obce odlišný od názvu katastrálního území, v němž se nachází pozemek, na kterém je budova postavena. Pozemek se označuje parcelním číslem a uvedením katastrálního území, v němž se nachází, zpravidla se uvádí i výměra pozemku v m². Dále by v dohodě mělo být uvedeno, na kterého z účastníků přecházejí práva z bankovních účtů a spoření, a pohledávky z uzavřených půjček.

Účastníci se mohou dohodnout na rozdělení těch věcí, u kterých je toto reálně možné, popř. určí, které věci se dnem podpisu dohody stávají výlučným vlastnictvím kterého z nich. Účastníci se také mohou dohodnout, že většinu věcí, popř. všechny

75 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 354.

76 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008, s. 684.

nabude do vlastnictví pouze jeden z nich a tento vyplatí druhému účastníkovi určitou peněžitou částku. Ne vždy ale účastníci musí nabýt oba stejný podíl na vypořádávaném majetku. K otázce podílů se vyjádřil Nejvyšší soud v odůvodnění rozsudku ze dne 31.7.2000, sp.zn. 22 Cdo 726/99. V daném případě došlo k situaci, kdy na základě dohody jeden z účastníků nabyl podstatně menší podíl na vypořádávaném majetku. Nejvyšší soud uvedl, že taková dohoda není v rozporu s § 150 ObčZ, neboť se při uzavírání dohody uplatní dispozitivní volnost účastníků, a ti si tedy mohou rozdělit majetek v jakém poměru chtějí.

Významným důsledkem vypořádání SJM dohodou v oblasti bytového práva je vznik vlastnictví bytové jednotky při vypořádání SJM, pokud mají bývalí manželé ve svém zaniklém SJM budovu. Tuto situaci upravuje § 5 odst. 2 zákona o vlastnictví bytů a v praxi dochází k tomu, že budova přestává být součástí SJM a manželé se stávají výlučnými vlastníky bytové jednotky či jednotek v této budově. Smyslem této úpravy je zjednodušení procesu přeměny tak, aby nemuselo docházet napřed k přeměně zaniklého SJM na podílové spoluvlastnictví budovy a teprve pak k jeho přeměně na vlastnictví jednotek. Postup při vypořádání je takový, že nejprve bývalí manželé učiní prohlášení o vymezení jednotek v budově, a pak se dohodnou o vypořádání zaniklého SJM k budově tak, že se určí, kdo se stane vlastníkem které jednotky⁷⁷. Náležitosti prohlášení o vymezení jednotek obsahuje § 4 zákona o vlastnictví bytů. Dle § 5 odst. 4 BytZ je s nabytím vlastnictví jednotky spojen vznik spoluvlastnictví na společných částech domu. Dohoda musí být písemná a ke vzniku vlastnictví jednotky dochází zápisem dohody do katastru nemovitostí⁷⁸. Bytový zákon zakazuje výše uvedený způsob vzniku vlastnictví jednotky v § 5 odst. 5, kde je stanoveno, že je-li v budově alespoň jeden byt, jehož nájemcem je fyzická osoba, nelze dohodou bývalých manželů o vypořádání SJM nabýt vlastnictví jednotky ve vypořádávané budově.

Pokud má jeden z účastníků vyplatit druhému na vypořádání SJM určitou peněžitou částku, zpravidla se přímo v dohodě uvede, o jakou částku jde, v jaké lhůtě má být zaplacen, a pokud se účastníci dohodnou na bezhotovostním převodu částky, je vhodné uvést číslo účtu, na který má být poukázána. Pokud účastník svou povinnost

⁷⁷ DVOŘÁK, T. *Vlastnictví bytů a nebytových prostor*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 138 - 139.

⁷⁸ Tamtéž, s. 136, 139.

zaplatit v dohodnuté lhůtě nesplní, druhý z účastníků může po uplynutí lhůty podat žalobu na zaplacení peněžité částky, a to u okresního soudu, v jehož obvodu má žalovaný bydliště, a nemá-li bydliště, u okresního soudu, v jehož obvodu se zdržuje (§ 84 a § 85 odst. 1 OSŘ).

Protože manželé mohou při sepisování dohody na některé věci tvořící součást SJM zapomenout, je vhodné přímo do dohody o vypořádání SJM zahrnout jistou generální klauzuli⁷⁹, která může znít např. : „Pokud by se po uzavření této dohody objevily další věci, které nejsou v této dohodě specifikovány, a které tvoří součást SJM účastníků, má se za to, že tyto věci jsou ve výlučném vlastnictví toho z účastníků, který je fakticky užívá.“

Dále by dohoda měla obsahovat ustanovení, že účastníci jsou v dohodě uvedeným způsobem vypořádání zcela vyrovnáni a nebudou po sobě v budoucnu požadovat žádné další nároky z titulu jejich zaniklého SJM. Dohoda musí být datována, musí být uvedeno místo jejího uzavření a musí obsahovat úředně ověřené podpisy účastníků.

Je připuštěna i možnost, aby v rámci dohody o vypořádání SJM bývalí manželé uzavřeli smlouvu ve prospěch třetí osoby. Mohou tedy na třetí osobu, kterou může být i jejich nezletilé dítě, převést část společného majetku⁸⁰.

Až do roku 1998 bylo možné dohodu uzavřít jen po právní moci rozsudku o rozvodu. Novelou zákona o rodině došlo k průlomů do dosavadní úpravy, dle § 24a ZoR soud za splnění určitých podmínek nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede. Jednou z podmínek je právě předložení písemných smluv s úředně ověřenými podpisy účastníků, upravující vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práv a povinností společného bydlení a vyživovací povinnost pro dobu po rozvodu manželství⁸¹.

79 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 146.

80 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 201.

81 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 354 - 355.

Dohoda o vypořádání SJM musí být uzavřena do tří let od zániku manželství, tj. do tří let ode dne, kdy rozsudek o rozvodu manželství nabyl právní moci. Pokud k uzavření dohody v této lhůtě nedojde, uplatní se zákonná domněnka vypořádání SJM dle § 150 odst. 4 ObčZ. Jestliže byla předmětem dohody nemovitost, návrh na vklad do katastru nemovitostí musí být katastrálnímu úřadu rovněž podán ve lhůtě tří let od zániku manželství. Lhůta je dodržena i v případě, kdy návrh byl podán v poslední den lhůty. Pokud sice byla dohoda o vypořádání SJM uzavřena v tříleté lhůtě od zániku manželství, avšak návrh na vklad do katastru nemovitostí byl podán až po uplynutí tříleté lhůty, katastrální úřad musí takový návrh zamítnout. V tomto případě se ohledně vypořádání SJM rovněž uplatní zákonná domněnka vypořádání dle § 150 odst. 4 ObčZ⁸².

5.4.2 Vypořádání SJM rozhodnutím soudu

V § 150 odst. 3 ObčZ je stanoveno, že pokud se neprovede vypořádání SJM dohodou, provede je na návrh jednoho z manželů soud. Návrh na vypořádání SJM rozhodnutím soudu musí být podán ve tříleté lhůtě ode dne zániku manželství. Soud však může rozhodnout ve věci i po uplynutí tříleté lhůty. Pokud lhůta dodržena nebude, nastoupí zákonná domněnka vypořádání dle § 150 odst. 4 ObčZ. V případě, kdy návrh byl sice podán včas, ale byl vzat zpět v době, kdy již uplynula lhůta tří let ode dne zániku manželství účastníků, soud může zpětvzetí návrhu připustit a řízení zastavit. Soud zpětvzetí návrhu připustit nemusí, lze-li očekávat, že by zpětvzetím návrhu byl žalovaný ohrožen na svých oprávněných zájmech, zejména tak, že by se v důsledku uplynutí lhůty již nemohl s úspěchem domáhat rozhodnutí o sporném nároku. Pokud soud zpětvzetí návrhu připustí, musí účastníky náležitě poučit o důsledcích, které ze zpětvzetí plynou, zejména o skutečnosti, že se uplatní zákonná domněnka vypořádání⁸³.

82 Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 5.3.1997, sp. zn. 35 Ca 52/96.

Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.6.2000, sp. zn. Cjpn 38/98.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 20.8.2000, sp. zn. I. ÚS 412/2000.

83 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.1.1989, sp. zn. 3 Cz 2/89.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.11.2003, sp. zn. 30 Cdo 1171/2002.

Soud však není podaným návrhem vázán, jde o tzv. *iudicium duplex*, kdy určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky vyplývá z právního předpisu (§ 153 odst. 2 OSŘ). Každý z účastníků má postavení navrhovatele i odpůrce, podá-li jeden z bývalých manželů návrh na vypořádání SJM, je tím konzumováno i žalobní právo druhého účastníka, který tuto žalobu již nemůže podat, a ani zpětvzetí žaloby není možné bez souhlasu obou účastníků⁸⁴. Soud postupuje podle pravidel zakotvených v § 149 ObčZ a jeho rozhodnutí má konstitutivní povahu.

Obecné náležitosti návrhu jsou stanoveny v § 42 odst. 4 OSŘ, z návrhu musí být patrné, kdo jej činí, kterému soudu je určen, které věci se týká a co sleduje, musí být podepsán a datován. Z návrhu tedy musí být patrné, že jde o návrh na vypořádání SJM, musí být označen žalobce a žalovaný, musí být patrné, že manželství účastníků zaniklo, a kdy se tak stalo. Dále musí žalobce uvést, jaké věci činí předmětem vypořádání, jaké navrhuje důkazy a čeho se domáhá včetně návrhu výroku rozsudku. Ohledně označení nemovitostí se uplatní pravidlo obsažené v § 5 katastrálního zákona, podrobněji popsané v kapitole o vypořádání SJM dohodou. Za podání návrhu se platí soudní poplatek ve výši 1.000,-- Kč dle položky 4 sazebníku soudních poplatků zákona o soudních poplatcích, přičemž tato částka se zvyšuje o 3.000,-- Kč za každou nemovitost a o 10.000,-- Kč za každý podnik nebo jeho organizační složku, která je předmětem vypořádání.

Pokud soud návrh přijme, musí nejprve zjistit, co je předmětem vypořádání a jaká je jeho hodnota. Mezi tvrzeními účastníků se často objevují značné rozpory. Účastník může popírat existenci určitých věcí a majetkových hodnot, nebo jejich existenci sice nepopírá, ale tvrdí, že je má ve své moci druhý z účastníků, nebo tvrdí, že tyto věci nejsou předmětem SJM, že tedy jde o oddělené vlastnictví jen jednoho z účastníků anebo třetí osoby, často někoho z příbuzných. Účastníci také často tvrdí, že některé z věcí již neexistují, nebo sice existují, ale jejich hodnota je nižší či vyšší než hodnota navrhovaná. Stejně rozpory mohou mezi účastníky nastat i ohledně existence společných dluhů⁸⁵.

84 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 204 - 206.

85 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů. 2. vydání*. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 169.

Soud se při vypořádání SJM řídí určitými zákonnými pravidly, která jsou vypočtena v § 149 ObčZ. Dříve se mělo zato, že tato pravidla se obecně vztahují na vypořádání SJM jakýmkoliv způsobem. V poslední době se ale množí názory, že tato pravidla se používají pouze při vypořádání SJM soudem, protože při vypořádání SJM dohodou si v souladu se zásadou smluvní volnosti a autonomie vůle mohou bývalí manželé sjednat i něco jiného, než stanoví zákon⁸⁶.

První ze zásad, která ovládá vypořádání SJM, je zásada rovnosti podílů obou manželů na společném majetku. Tato zásada se uplatní jen při vypořádání SJM, za trvání manželství totiž de facto podíly manželů neexistují, majetek v SJM patří oběma manželům bez určení podílu (viz kapitola 4.1). Od této zásady je připuštěna možnost odchýlení se, vždy bude záležet na konkrétní situaci a dalších skutečnostech⁸⁷. Soud může stanovit jiné podíly než stejné například v případě světově úspěšného umělce či sportovce, který vynaložil značné úsilí, aby dosáhl svého postavení a odpovídajících příjmů, a tím své rodině zajistil nadstandardní životní úroveň a nabytí majetku značné hodnoty⁸⁸. Dle judikatury ale nelze přihlížet k míře účasti na rozvratu manželství jakožto ke skutečnosti odůvodňující stanovení jiných než stejných podílů. Tedy i přesto, že soud k příčinám rozvratu přihlíží, nelze snížit podíl jednoho manžela na vypořádaném SJM proto, že příčinou rozvratu manželství byl jeho mimomanželský vztah⁸⁹. Totéž, co platí o majetku, platí i o závazcích. Dle § 149 odst. 2 ObčZ se vychází z toho, že závazky obou manželů, vzniklé za trvání manželství, jsou manželé povinni splnit rovným dílem.

Další zásada, zakotvená v § 149 odst. 2 ObčZ, zní: „*Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek.*“ Jedná se o problematiku tzv. zápočtů. Cílem zápočtu je nahradit to, co bylo ze společného jmění vynaloženo na výlučný majetek jednoho z manželů. Nahrazování

86 KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko – italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 107.

87 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008, s. 674.

88 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99.

89 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. 3. 2007, sp. zn. 22 Cdo 2921/2005, *Právní rozhledy* 15/2007.

prostředků, použitých na pořízení věcí, sloužících osobní potřebě jednoho z manželů ovšem nepřichází v úvahu. Způsob výpočtu zápočtů zákon přímo neobsahuje. Platí, že není rozhodná skutečná cena věci v době, kdy věc byla pořízena, ale rozhoduje cena této věci v době, kdy k zápočtu dochází. Jestliže se v mezidobí od pořízení věci do realizace zápočtu hodnota věci snížila, použije se pro zápočet částka snížená ve stejném poměru, v jakém došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže se hodnota věci v mezidobí zvýšila, k této skutečnosti se nepřihlíží. V případech, kdy majetek ze SJM byl vynaložen na výlučný majetek jednoho z manželů, soud uloží povinnost k náhradě i bez návrhu. V opačném případě, tedy pokud manžel žádá nahrazení toho, co bylo z jeho výlučného majetku vynaloženo na pořízení majetku do SJM, musí o náhradu požádat, jinak mu ji soud nepřizná⁹⁰. Z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2007, sp.zn. 22 Cdo 3421/2006, vyplývá, že v posuzovaném případě se dovolatelka domáhala náhrady částky 200.000,-- Kč, která byla z jejího výlučného majetku použita na majetek v SJM. Dovolatelka však nedokázala specifikovat, na pořízení jaké konkrétní věci byla částka použita. Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že náhrada za prostředky vnesené do SJM přísluší jen tehdy, pokud byly tyto spolu s prostředky ze SJM použity na pořízení určité věci, která ke dni zániku manželství reálně existuje, resp. nebyla spotřebována či neztratila hodnotu. Jelikož mezi okamžikem, kdy došlo k zániku manželství a vypořádáním SJM může uplynout i relativně dlouhá doba, vychází se vždy z ceny věci v době vypořádání, ale ze stavu věci v době zániku, popř. zúžení SJM⁹¹. Jak judikoval Nejvyšší soud, „bylo-li za trvání BSM plněno ze společných prostředků i na úvěr poskytnutý před vznikem BSM výlučně na podnikání jednoho z manželů, je tento manžel povinen nahradit, co ze společného majetku bylo takto vynaloženo.“⁹²

Další významnou zásadou, která ovládá proces vypořádání, je zřetel na potřeby nezletilých dětí. Soud přihlédne k tomu, který z manželů má děti ve své péči. Tomuto manželovi zpravidla připadnou do vlastnictví věci, sloužící potřebám nezletilých dětí. Neznamená to, že by se podíl tohoto manžela zvětšil, zásada stejných podílů obou

90 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 352.

91 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008, s. 674.

92 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14.8.2001, sp. zn. 22 Cdo 1562/2000.

manželů platí i nadále⁹³.

Poslední zásadou zakotvenou v občanském zákoníku je, že soud při vypořádání přihlédne k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, jakož i k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Stejně tak se bere v úvahu i péče o děti a společnou domácnost. Pokud tedy například manželka pečovala doma o děti, zatímco manžel chodil do zaměstnání a de facto sám živil rodinu, nelze říci že by se manžel více zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Soud může dále přihlídnout i k nehospodárnému nakládání jednoho z manželů se společným majetkem, ke skutečnosti, že byl jednomu z manželů uložen trest odnětí svobody, ke skutečnosti, že je jeden z manželů závislý na alkoholu či hracích automatech, atd.

Uvedený výčet zásad není taxativní a pravidla výslovně uvedená v občanském zákoníku nemusí být jediná, která soud při svém rozhodování o vypořádání SJM použije⁹⁴.

Pokud jde o věci, podmínkou jejich vypořádání je, aby v době rozhodnutí soudu skutečně existovaly a tvořily součást SJM⁹⁵. Součástí věci nemůže být samostatně vypořádána a vypořádává se vždy spolu s věcí hlavní. Například stavební materiál použitý na stavbu domu, dveře či jejich výplně, tvoří součást domu a nemohou být tedy samostatným předmětem vypořádání⁹⁶. Co se týče určení ceny věci, vychází se vždy z ceny věci v době vypořádání, ale ze stavu věci v době zániku, popř. zúžení SJM. Tuto zásadu Nejvyšší soud zdůvodnil ve svém stanovisku, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 42/1972 tak, že pokud by se nevycházelo z cen platných v době rozhodování, „*byl by jeden z manželů neodůvodněně zvýhodněn nebo znevýhodněn proti druhému, pokud by např. jenom v důsledku změny cenového předpisu se zvýšila cena rodinného domku nebo v důsledku poklesu poptávky se snížila cena ojetého osobního automobilu.*“ Toto pravidlo se však uplatní zejména v případech, kdy věc je přikazována do vlastnictví tomu z účastníků, který ji užívá, nebo pokud ji

93 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné 1*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 353.

94 ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008, s. 675.

95 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 211.

96 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9.9.2003, sp. zn. 22 Cdo 1283/2003.

užívají oba z účastníků a nedošlo k jejímu nadměrnému opotřebení či poškození. V případech, kdy věc užívá jeden z účastníků a věc je následně přikázána do vlastnictví druhého z účastníků, je namístě ji ocenit podle stavu v době rozhodování⁹⁷. Při oceňování věci se přihlíží k pořizovací ceně věci, investic do věci či výměně jednotlivých součástí věci hlavní, jakož i k míře opotřebení věci.

Pokud se účastníci na určení ceny věci dohodnou, soud tuto cenu může vzít za zjištěnou. Jestliže se účastníci nedohodnou, soud ustanoví soudního znalce, který vypracuje znalecký posudek a v něm provede ohodnocení věcí, které jsou předmětem vypořádání.

Cenou bytové jednotky pro účely vypořádání je cena, za kterou lze pořídit obdobnou bytovou jednotku ve stavu ke dni zániku SJM, v daném místě ke dni rozhodnutí soudu o vypořádání⁹⁸.

Jelikož předmětem SJM může být i obchodní podíl, provede se po zániku SJM i jeho vypořádání a to podle stejných zásad, které platí pro vypořádání věcí, tedy vychází se z jeho stavu v době zániku manželství, ale z hodnoty v době vypořádání SJM⁹⁹.

Kromě věci se vypořádávají i práva a závazky, které tvoří součást SJM.

Před svým rozhodnutím musí tedy soud přesně zjistit, jaké věci a majetkové hodnoty jsou předmětem vypořádání, jaká je jejich hodnota a kde se nacházejí. Pokud soud již seznam věcí a majetkových hodnot má k dispozici, přikročí k ustanovení podílů a k rozvržení majetku¹⁰⁰.

Soud zpravidla přikáže rozdělení věcí mezi účastníky, případně rozhodne, které věci se stávají výlučným vlastnictvím kterého z účastníků, a jakou částku si mají účastníci mezi sebou vyplatit. Jak již bylo řečeno, soud není návrhem účastníků vázán, může tedy o vypořádání jejich SJM rozhodnout jinak, než jak bylo navrhováno. Může stanovit jinou peněžitou částku, která má být mezi účastníky vyplacena, než částku navrhovanou. Jak vyplývá z odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17.1.2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99, musí být jednoznačně zřejmé, jak soud k této částce dospěl, a

97 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 216 - 217.

98 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21.12.2004, sp. zn. 22 Cdo 2216/2004.

99 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31.1.2006, sp. zn. 22 Cdo 103/2005.

100 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 146 - 147.

výpočet této částky musí být natolik přehledný, aby se mohl kdokoli přesvědčit o její správnosti. Soudní praxe se při vypořádávání SJM dlouhodobě řídí zásadou, že věci ze zaniklého SJM se mají mezi manžely rozdělit tak, aby částka, kterou má jeden z manželů zaplatit na vyrovnání druhému, byla co nejnižší¹⁰¹.

Soud může rovněž zvolit jiný způsob rozdělení majetku mezi účastníky, než ten, který byl navrhován. Soud určuje, které věci mají být kterému z manželů přikázány, podle různých kritérií. Podle judikatury se přihlíží například k tomu, který z manželů věc účelněji využije, nebo k tomu, kdo měl věc naposledy v držení¹⁰².

Pokud se vypořádává nemovitost, v judikatuře se upřednostňuje názor, že soud by měl zcela výjimečně rozhodnout tak, že věc přikáže do podílového spoluvlastnictví bývalých manželů. Takové rozhodnutí by musely odůvodňovat okolnosti konkrétního případu a rozhodně by tak neměly být obcházeny obtíže soudce při rozhodování o tom, kterému z manželů má věc být přikázána. Pokud se totiž manželé nejsou schopni dohodnout na vypořádání SJM a věc by byla přikázána do jejich podílového spoluvlastnictví, znamenalo by to de facto nutnost řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví¹⁰³.

Stejně jako v případě vypořádání SJM dohodou, i při vypořádání rozhodnutím soudu je možný vznik vlastnictví k bytové jednotce, vypořádává-li se budova (podrobněji viz kapitola 5.4.1).

V praxi se při formulaci výroku rozsudku často vychází ze vzoru, uvedeného v rozsudku Nejvyššího soudu R 42/72. Ve výroku rozsudku se tedy zpravidla určí, která věc připadá kterému z účastníků; pokud věc nemá ve své moci ten, komu byla přikázána, je druhý z účastníků povinen věc vydat. Soud rovněž určí, kdo z účastníků je povinen uhradit který z dluhů, a komu z účastníků připadá který z bankovních účtů či spoření. Soud dále určí, jaká částka má být mezi účastníky vyplacena na vyrovnání podílů a rozhodne o nákladech řízení. V tomto případě se použije ustanovení § 142 OSŘ, kde je stanoveno, že náhrada nákladů řízení se přizná účastníkovi, který měl ve věci plný úspěch. Při vypořádání SJM je to ten z účastníků, který nabyl na

101 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3.9.2002, sp. zn. 22 Cdo 264/2001.

102 DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 234.

103 KRÁLÍK, M. Podílové spoluvlastnictví a společné jmění manželů (vybrané otázky vzájemných vztahů). *Právní rozhledy* 21/2008.

vypořádávaném majetku větší podíl. Pokud se dodrží parita podílů, soud zpravidla určí, že každý z účastníků si ponese své náklady sám a nebude druhému účastníkovi nic hradit¹⁰⁴.

V odůvodnění rozsudku soud dle § 157 odst. 2 OSŘ uvede, které skutečnosti má za prokázané a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková tvrzení a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil.

5.4.3 Uplatnění zákonné domněnky

Pokud nedošlo k vypořádání SJM dohodou bývalých manželů ani nebyl ve tříleté lhůtě ode dne zániku jejich manželství podán návrh na vypořádání SJM rozhodnutím soudu, uplatní se zákonná domněnka vypořádání SJM dle § 150 odst. 4 ObčZ.

Po uplynutí zákonem stanovené lhůty platí následující pravidla:

Ohledně movitých věcí platí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů užívá výlučně jako vlastník pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti.

O ostatních movitých věcech a nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Vznik tohoto podílového spoluvlastnictví se zapíše do katastru nemovitostí záznamem i na základě ohlášení jednoho z bývalých manželů, doloženého pravomocným rozsudkem soudu o rozvodu manželství a potvrzením tohoto soudu, že do uplynutí tří let od zániku manželství nebyla podána žaloba na vypořádání SJM soudem, ani neproběhlo nebo neprobíhá řízení o vypořádání zaniklého SJM¹⁰⁵.

O ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželům společných rovněž platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví bývalých manželů a podíly obou manželů jsou stejné.

Význam této zákonné domněnky je spatřován v nastolení právní jistoty do

104 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 191.

105 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 357.

majetkových vztahů jak mezi manžely samotnými, tak mezi nimi a třetími osobami. Po uplynutí lhůty tří let od zániku manželství již mezi manžely neexistuje žádné nevypořádané jmění¹⁰⁶.

5.4.4 Vypořádání SJM po smrti jednoho z manželů

V případě, kdy jeden z manželů zemřel za trvání manželství, je třeba vypořádat společné jmění, které měl s pozůstalým manželem. Toto vypořádání se provádí v řízení o dědictví dle § 175l OSŘ. V § 175l odst. 1 OSŘ je stanoveno, že „*měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění, soud rozhodne o obvyklé ceně tohoto majetku v době smrti zůstavitele a podle zásad uvedených v občanském zákoníku určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi.*“ Při určení ceny obvyklé může soud vycházet z určení ceny věci samotnými účastníky (dědici nebo pozůstalý manžel), pokud se tito na ceně shodnou a jejich odhad není zjevně nepřiměřený hodnotě věci. V opačném případě soud ustanoví znalce, který provede odhad ceny nemovitostí a movitých věcí¹⁰⁷. Ustanovení § 175l OSŘ pamatuje rovněž na situaci, kdy by rozhodnutí soudu záviselo na skutečnosti, která je mezi účastníky sporná. V tomto případě soud postupuje dle § 175k odst. 3 OSŘ, tedy omezí se jen na zjištění spornosti aktiv a pasiv a při vypořádání k nim nepřihlíží.

Při vypořádání soud určí, které z věcí, práv a majetkových hodnot tvoří předmět dědictví, a které z nich případnou pozůstalému manželovi. Případný rozdíl v hodnotě se vyrovná pohledávkou, která se zařadí do soupisu aktiv a pasiv (§ 175m OSŘ) jako tzv. náhradová pohledávka¹⁰⁸.

Dle § 175a odst. 3 OSŘ soud rozhoduje usnesením, které musí být doručeno do vlastních rukou. Toto usnesení nemusí být vydáno pouze samostatně, ale může být i součástí usnesení o dědictví (§ 175q odst. 2 OSŘ). Pokud soud zjistí ještě před skončením dědického řízení, že se ve společném jmění nachází další majetek, dodatečně

106 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné 1*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 358.

107 BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl. 7. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 836.

108 Tamtéž, s. 836.

o něm rozhodne, přičemž vychází z původního rozhodnutí (§ 175l odst. 2 OSŘ).

Při vypořádání SJM po smrti jednoho z manželů musí být přihlédnuto k tomu, že určitá práva přecházejí na stanovené subjekty přímo ex lege. Týká se to zejména členského podílu v bytovém družstvu, pokud bylo právo na družstevní byt nabyto za trvání manželství. Dle § 707 odst. 2 ObčZ se členem družstva stává pozůstalý manžel a jemu náleží členský podíl. K této skutečnosti soud v řízení o dědictví přihlédne, což znamená, že hodnota práv a povinností přešlých na pozůstalého manžela se započte na jeho podíl ze SJM¹⁰⁹.

Odlišným a složitějším případem je situace, kdy došlo k zániku SJM za života obou manželů, avšak toto SJM ještě nebylo vypořádáno, a jeden z manželů zemřel. Pokud ještě za života obou manželů byl podán návrh na vypořádání SJM, soud v dědickém řízení vyčká výsledku v již zahájeném řízení o vypořádání SJM a do dědictví zařadí to, co z majetku ze SJM připadlo na základě pravomocného rozhodnutí soudu zemřelému manželovi. Pokud řízení o vypořádání SJM nebylo dosud zahájeno, soud vychází z dohody o vypořádání SJM, kterou po smrti zůstavitele uzavřeli dědici s bývalým manželem zůstavitele, nebo z rozhodnutí soudu o vypořádání SJM, které bylo vydáno dle části třetí OSŘ na návrh dědiců nebo rozvedeného manžela¹¹⁰.

5.5 Zánik a vypořádání SJM dle insolvenčního zákona

Insolvenční zákon zná čtyři způsoby řešení úpadku, a to konkurs, reorganizaci, oddlužení a zvláštní způsoby řešení úpadku, které tento zákon stanoví pro určité subjekty nebo pro určité druhy případů. Pro společné jmění manželů mají význam zejména první dva způsoby řešení úpadku, a to konkurs a reorganizace¹¹¹.

Je-li dlužník v úpadku, soud prohlásí na jeho majetek konkurs (§ 244 a násl. InsZ). Dle § 238 odst. 1 InsZ prohlášením konkursu zaniká společné jmění dlužníka a

109 BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2006, s. 836 - 837.

110 Tamtéž, s. 837.

111 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 358.

jeho manžela. V případě, že byl vznik SJM dlužníka a jeho manžela vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkursu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství. Po prohlášení konkursu se dle § 268 odst. 2 InsZ provede vypořádání SJM, které prohlášením konkursu zaniklo, popř. zaniklo do prohlášení konkursu ale dosud nebylo vypořádáno, anebo bylo zúženo smlouvou nebo rozhodnutím soudu a do prohlášení konkursu nebylo vypořádáno. § 268 odst. 3 InsZ navíc obsahuje ustanovení o běhu lhůt; tříletá lhůta, stanovená občanským zákoníkem k vypořádání SJM se staví, pokud má skončit nejpozději do 6 měsíců od prohlášení konkursu.

Insolvenční zákon v § 269 zakotvuje neplatnost některých smluv uzavřených mezi manžely po podání insolvenčního návrhu dlužníkem, a jde-li o insolvenční návrh věřitele poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, mj. dohody o vypořádání SJM včetně soudně schváleného smíru. Tyto dohody se stávají neplatnými prohlášením konkursu. Pokud v době prohlášení konkursu uplynula zákonem stanovená lhůta tři let pro vypořádání SJM aniž byla uzavřena dohoda o vypořádání SJM, nastanou účinky spojené s uplynutím lhůty k vypořádání (zákonná domněnka vypořádání SJM dle § 150 odst. 4 ObčZ) až po 6 měsících po prohlášení konkursu. Do té doby lze uzavřít novou dohodu o vypořádání nebo podat návrh na vypořádání SJM soudem (§ 269 odst. 2 InsZ).

Dle § 246 odst. 1 InsZ prohlášením konkursu přechází na insolvenčního správce oprávnění nakládat s majetkovou podstatou, stejně jako výkon práv a plnění povinností, souvisejících s majetkovou podstatou, které přísluší dlužníku. Projevem této zásady je právo insolvenčního správce uzavřít dohodu o vypořádání SJM dlužníka a jeho manžela nebo navrhnout jeho vypořádání u soudu. Dohoda o vypořádání SJM, uzavřená dlužníkem po prohlášení konkursu, je neplatná. Dohoda o vypořádání SJM, uzavřená insolvenčním správcem, je účinná poté, co ji schválí insolvenční soud (tj. dle § 2 písm. b) InsZ soud, před nímž probíhá insolvenční řízení). Soud takovou dohodu neschválí, je-li v rozporu s právními předpisy nebo pokud s ní nesouhlasí věřitelský výbor. Insolvenčním soudem schválená dohoda má účinky pravomocného rozsudku. Rozhodnutí o tom, zda insolvenční soud schvaluje dohodu, doručí soud účastníkům dohody a věřitelskému výboru. Proti rozhodnutí o schválení dohody není odvolání přípustné, zatímco proti rozhodnutí, kterým soud tuto dohodu neschválí, se mohou

odvolat pouze účastníci této dohody.

Další důsledky prohlášení konkursu na společné jmění manželů jsou upraveny v § 270 - § 276 InsZ.

Pokud již řízení o vypořádání SJM bylo zahájeno a probíhá, stává se insolvenční správce prohlášením konkursu účastníkem tohoto řízení namísto dlužníka. Toto řízení nelze skončit soudním smírem. V případě, že bylo podáno odvolání proti rozhodnutí, kterým insolvenční soud dohodu o vypořádání SJM neschválil, soud přeruší řízení o vypořádání SJM až do rozhodnutí odvolacího soudu (§ 273 InsZ).

Insolvenční zákon v § 270 odst. 2 stanoví, že část SJM, kterou dlužník se souhlasem manžela použil k podnikání, spadá při vypořádání SJM vždy do majetkové podstaty.

Vypořádání SJM přichází v úvahu jen tehdy, pokud majetek v SJM převyšuje hodnotu závazků dlužníka, které z něj mohou být uspokojeny. V opačném případě, tedy pokud závazky dlužníka jsou vyšší než majetek v SJM, dle § 274 InsZ se celý majetek, náležející do SJM, zahrne do majetkové podstaty¹¹².

Dle § 275 InsZ se pohledávka manžela dlužníka vzniklá po prohlášení konkursu vypořádáním SJM považuje za přihlášenou pohledávku a uspokojí se stejně jako tyto pohledávky.

Jak již bylo řečeno výše, druhým způsobem řešení dlužníkovy úpadku, který má vliv na SJM, je reorganizace. Reorganizací se dle § 316 InsZ rozumí postupné uspokojování dlužníkových pohledávek věřitelů při zachování dlužníkovy podniku, zajištěné opatřeními k ozdravení hospodaření toho podniku podle soudem schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou jeho plnění ze strany věřitelů. Reorganizací lze tedy řešit jen úpadek dlužníka, který je podnikatelem, reorganizace se týká jeho podniku. Povoláním reorganizace společné jmění dlužníka a jeho manžela nezaniká¹¹³, reorganizace má na SJM vliv v tom smyslu, že k jejímu provedení může být použit majetek v SJM. K použití tohoto majetku k provedení reorganizace je třeba

112 ZELENKA, J. a kol. *Insolvenční zákon. Poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 411.

113 KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 360.

souhlasu dlužníkovy manželky, přičemž prohlášení o souhlasu musí být vlastnoručně podepsáno, pravost podpisu na něm úředně ověřena a musí být přiloženo k reorganizačnímu plánu (§ 342 písm. c) InsZ).

5.6 Zánik a vypořádání SJM dle trestního zákoníku

Zánik společného jmění manželů je dle § 66 odst. 4 trestního zákoníku ex lege spojen s trestem propadnutí majetku. Trest propadnutí majetku dle § 66 TZ je zásahem do Listinou základních práv a svobod zaručeného práva na ochranu nedotknutelnosti majetku. Lze jej uložit pouze za splnění určitých podmínek, a to v případě, odsuzuje-li soud pachatele k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li pachatele za zvlášť závažný zločin, jímž se pachatel pro sebe nebo pro jiného snažil získat majetkový prospěch. Bez těchto podmínek může soud trest propadnutí majetku uložit, pokud to trestní zákon ve své zvláštní části dovoluje, jako samostatný může být tento trest uložen, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a k osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Trestem propadnutí majetku se pachateli odnímá buď celý jeho majetek nebo ta část, kterou soud určí, s výjimkou prostředků či věcí, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat. Vlastníkem propadlého majetku se stává stát.

Společné jmění manželů zaniká právní mocí rozsudku, jímž byl uložen trest propadnutí majetku a do práv odsouzeného manžela vstupuje stát, který může uzavřít dohodu o vypořádání SJM s druhým manželem¹¹⁴. Společné jmění zaniká jen za předpokladu, že nezaniklo již dříve z jiného důvodu, nebylo zrušeno za trvání manželství a manželé si nevyhradili vznik svého společného jmění ke dni zániku manželství. SJM také zaniká, jestliže byl uložen trest propadnutí majetku vztahující se jen k části majetku pachatele. Ustanovení § 66 odst. 4 TZ o zániku SJM se netýká zániku jiných společných práv manželů, např. společného nájmu bytu, společného členství v bytovém družstvu či společných autorských práv, může mít však vliv na

114 JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, s r.o., 2009, s. 382.

trvání těchto práv, např. na společné členství v bytovém družstvu a na společný nájem družstevního bytu manžely, protože na zánik SJM navazuje vypořádání zůstatkové hodnoty družstevního podílu patřícího do něj¹¹⁵.

5.7 Obnovení SJM

Občanský zákoník počítá v ustanovení § 151 s možností obnovení společného jmění manželů, pokud toto za trvání manželství zaniklo. K obnově může dojít pouze rozhodnutím soudu na návrh jednoho z manželů. Rozhodnutí soudu má účinky ex nunc, tedy SJM se obnovuje ke dni právní moci tohoto rozhodnutí. Jestliže manželé společně nabyli majetek v době od zániku jejich SJM do právní moci rozhodnutí soudu o obnovení SJM, nachází se tento majetek v jejich podílovém spoluvlastnictví. Pokud některý z manželů v této době sám nabyl majetek, je tento majetek jeho výlučným vlastnictvím. Obnovit SJM s účinky ex tunc, tedy jakoby nezaniklo, je možné pouze pokud došlo k prohlášení manžela za mrtvého rozsudkem soudu a tento rozsudek byl posléze soudem zrušen; ovšem jen za předpokladu že druhý manžel mezitím neuzavřel nové manželství¹¹⁶.

115 ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 770.

116 SUM, T. *Společné jmění manželů*. www.epravo.cz/top/clanky/spolecne-jmeni-manzelu-34216.html

6 Vypořádání společného bydlení manželů

Vedle vypořádání společného jmění manželů je vypořádání společného bydlení druhým významným majetkoprávním důsledkem rozvodu manželství.

Ohledně bydlení manželů a jeho vypořádání po rozvodu občanský zákoník neobsahuje téměř žádná ustanovení. Jen v ustanoveních § 700 a násl., týkajících se společného nájmu bytu najdeme úpravu společného nájmu bytu manžely a jeho vypořádání po rozvodu manželství. Tato úprava je ovšem kusá a nedostačující, protože, jak bude nastíněno níže, společný nájem bytu není zdaleka jedinou formou bydlení manželů.

6.1 Bydlení v bytě či domě, který je součástí SJM

O této situaci, kdy manželé společně obývají dům či byt, který mají ve svém společném jmění manželů, bylo již pojednáno v kapitole, týkající se vypořádání SJM. Po rozvodu manželství se tento dům nebo byt vypořádává spolu s dalšími kusy majetku podle ustanovení § 149 a násl. ObčZ. V praxi se při vypořádání postupuje zpravidla tak, že dům nebo byt se přikáže do výlučného vlastnictví jednoho z manželů a druhý z manželů tímto své vlastnické a užívací právo ztrácí. Výjimečně se může přistoupit i k řešení, že se dům či byt přikáže do podílového spoluvlastnictví rozvedených manželů.

V případě, že zánik SJM není spojen se zánikem manželství, může dojít i k situaci, kdy se byt či dům přikáže do vlastnictví jednoho z manželů a druhý z manželů v bytě i nadále bydlí¹¹⁷.

¹¹⁷ BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 163.

6.2 Bydlení v bytě či domě, který je součástí podílového spoluvlastnictví

Situace, kdy manželé společně obývají dům nebo byt, který mají ve svém podílovém spoluvlastnictví, není výjimečná. Dochází k ní např. v případech, kdy manželé nabudou vlastnictví domu nebo bytu před uzavřením manželství. Při vypořádání domu či bytu, který mají rozvedení manželé v podílovém spoluvlastnictví, se postupuje dle § 142 ObčZ, soud tedy může dům či byt rozdělit mezi účastníky, pokud je tento reálně dělitelný, tedy např. dům se skládá ze dvou samostatných bytových jednotek. Pokud nemovitost reálně dělitelná není, soud ji zpravidla přikáže za přiměřenou náhradu jednomu z manželů a přitom přihlédne k tomu, aby věc mohla být účelně využita. Jestliže nemovitost žádný z manželů nechce, soud nařídí její prodej a výtěžek rozdělí mezi manžely.

6.3 Bydlení v bytě či domě, který je ve vlastnictví jednoho z manželů

Dalším případem, který může nastat, je, že jeden z manželů bydlí s druhým manželem jako příslušník jeho domácnosti. V tomto případě byt nebo dům, který manželé obývají, je ve výlučném vlastnictví jen jednoho z manželů, popřípadě v podílovém spoluvlastnictví jednoho z manželů a třetí osoby, anebo jde o byt určený jako byt služební nebo byt v domech zvláštního určení. Pokud dojde k zániku manželství rozvodem, přestává být druhý manžel příslušníkem domácnosti a soud k návrhu vysloví povinnost, aby se vystěhoval do náhradního objektu¹¹⁸.

118 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 164 - 165.

§ 10 odst. 1 zákona ČNR č. 102/1992 Sb.

Byty v domech zvláštního určení jsou byty v domech s pečovatelskou službou a v domech s komplexním zařízením pro zdravotně postižené.

6.4 Bydlení v bytě či domě, který je ve vlastnictví třetí osoby

Manželé často bydlí v bytě nebo domě, který je ve vlastnictví třetí osoby, např. rodiče nebo rodičů jednoho z nich. Pokud manželství zanikne rozvodem, soud může vyslovit povinnost toho z manželů, který přestal být zetěm či snachou, se vystěhovat¹¹⁹.

6.5 Společný nájem bytu manžely

6.5.1 Pojem společný nájem bytu manžely

Společný nájem bytu je upraven v § 700 – § 702 ObčZ. Společný nájem bytu manžely je upraven v § 703 – § 705 ObčZ jako zvláštní typ společného nájmu bytu. Jde o úpravu speciální a pokud zákon nestanoví jinak, platí pro společný nájem bytu manžely obecná ustanovení o společném nájmu bytu. Společný nájem bytu manžely vzniká jak u bytů družstevních, tak i bytů nedružstevních. Pojem „byt“ je definován v § 2 zákona č. 72/1994 Sb. (zákon o vlastnictví bytů) jako „*místnost nebo soubor místností, které jsou podle rozhodnutí stavebního úřadu určeny k bydlení.*“ Družstevním bytem je byt, který družstvo pronajímá nebo jiným způsobem dává do užívání svým členům¹²⁰.

Společný nájem bytu manžely vzniká pouze na základě nájemního práva, nevzniká tedy tam, kde jeden z manželů užívá byt na základě titulu jiného, např. jako vlastník či spoluvlastník. V tomto případě vzniká druhému manželovi právo užívat byt pouze z titulu rodinné příslušnosti, nikoli jako společnému nájemci bytu. Společný nájem bytu manžely nevzniká ani v případě, kdy jeden z manželů získá za trvání manželství právo společného nájmu bytu dle § 700 ObčZ¹²¹. Občanský zákoník v

119 BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 165.

120 FIALA, J., KORECKÁ, V., KURKA, V. *Vlastnictví a nájem bytů*. 3. aktualizované a přepracované vydání podle stavu k 1.12.2004. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, s. 282.

121 ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008, s.

ustanovení § 709 stanoví, že úprava pro společný nájem bytu manžely neplatí pro byty služební, byty zvláštního určení a byty v domech zvláštního určení¹²².

Úprava společného nájmu bytu manžely je kogentní, manželé se tedy od ní nemohou odchýlit tak, jak je tomu u společného jmění manželů dle § 143a ObčZ¹²³.

6.5.2 Vznik společného nájmu bytu manžely

Dle § 703 odst. 1 ObčZ vznikne společný nájem bytu manžely, pokud se za trvání manželství manželé nebo jeden z nich stanou nájemci bytu. § 703 odst. 2 ObčZ upravuje vznik společného nájmu družstevního bytu manžely. Ten vzniká, pokud vznikne jednomu z manželů za trvání manželství právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, a zároveň vzniká i společné členství manželů v družstvu, ze kterého jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně.

Podmínkou pro vznik společného nájmu bytu manžely je ovšem skutečnost, že spolu manželé žijí (§ 703 odst. 3 ObčZ). Pro splnění této podmínky se nevyžaduje, aby spolu manželé sdíleli společnou domácnost, důležité je, zda jsou zachovány základní funkce manželství, tedy např. citová náklonnost, společné uhrazování potřeb či společná péče o děti¹²⁴. Jsou-li vztahy mezi manžely funkční a mají-li charakter trvalého soužití, vznikne společný nájem bytu i když spolu manželé nebydlí. Naopak, pokud spolu manželé sice žijí ve společné domácnosti, ale jejich manželství je hluboce a trvale rozvráceno, společný nájem bytu manžely nevznikne. Není vyloučeno, aby společný nájem bytu manžely vznikl i dodatečně, například obnoví-li manželé společné soužití, vzniká jejich společný nájem bytu okamžikem, kdy projeví vůli spolu žít¹²⁵.

§ 704 ObčZ stanoví, že stal-li se některý z manželů nájemcem bytu před uzavřením manželství, vznikne společný nájem bytu oběma manželům uzavřením

2063.

122 § 9 odst. 1 zákona ČNR č. 102/1992 Sb.

Byty zvláštního určení jsou byty zvláště upravené pro ubytování zdravotně postižených osob. Podrobnosti stanoví obecně závazný právní předpis.

123 FIALA, J., KORECKÁ, V., KURKA, V. *Vlastnictví a nájem bytů*. 3. aktualizované a přepracované vydání podle stavu k 1.12.2004. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, s. 267.

124 ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008, s. 2064.

125 FIALA, J., KORECKÁ, V., KURKA, V. *Vlastnictví a nájem bytů*. 3. aktualizované a přepracované vydání podle stavu k 1.12.2004. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, s. 268.

manželství. Totéž platí, vzniklo-li před uzavřením manželství některému z manželů právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, manželé se ovšem v tomto případě nestávají společnými členy družstva. Pokud má každý z manželů v nájmu byt, vznikne uzavřením manželství oběma manželům společný nájem k oběma bytům. Skutečnost, že má nájemce dva nebo více bytů je ale obecným důvodem k výpovědi z nájmu bytu pronajímatelem dle § 711 odst. 2 písm. c) ObčZ, vyjma případů, kdy na nájemci nelze spravedlivě požadovat, aby užíval pouze jeden byt¹²⁶. Zákon v tomto případě vzniku společného nájmu bytu manžely nezakotvuje podmínku, aby spolu manželé žili. Soudní praxe ovšem dovodila, že je třeba analogicky aplikovat ustanovení § 703 odst. 3 ObčZ, tedy vstoupí-li manželé do manželství s úmyslem žít odděleně, společný nájem bytu manžely nevzniká¹²⁷.

Ohledně vzájemných práv a povinností, která manželům z jejich společného nájmu bytu plynou, neobsahuje občanský zákoník žádné zvláštní ustanovení. Použijí se proto per analogiam ustanovení § 701 a § 702 ObčZ, upravující práva a povinnosti plynoucí obecně ze společného nájmu bytu.

6.5.3 Zánik společného nájmu bytu manžely

Společný nájem bytu manžely zaniká jednak v souvislosti se zánikem manželství, ale také za trvání manželství.

O zániku společného nájmu bytu po zániku manželství rozvodem pojednává § 705 ObčZ. Dle § 705 odst. 1 ObčZ nedohodnou-li se rozvedení manželé o nájmu bytu, rozhodne soud na návrh jednoho z nich, že se právo společného nájmu bytu zrušuje a zároveň určí, který z manželů bude byt dále užívat jako nájemce. Z tohoto ustanovení vyplývá, že se upřednostňuje dohoda manželů o dalším užívání bytu. Zákon nestanoví povinné náležitosti takové dohody, použijí se tedy ustanovení § 34 a násl. ObčZ, týkající se právních úkonů. Přestože není vyžadována písemná forma dohody, lze ji jednoznačně doporučit v zájmu zachování právní jistoty. Z dohody by měla vyplývat vůle obou

126 FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 107 - 108.

127 FIALA, J., KORECKÁ, V., KURKA, V. *Vlastnictví a nájem bytů*. 3. aktualizované a přepracované vydání podle stavu k 1.12.2004. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, s. 269.

manželů společný nájem bytu zrušit, měla by obsahovat údaj o tom, který z manželů bude nadále nájemcem bytu, a měla by řešit i otázku náhradního bydlení pro manžela, který společně obývaný byt opouští. V případě, že dohoda není možná a rozhoduje soud, je součástí jeho rozhodnutí i uložení povinnosti tomu z manželů, který se stává samostatným nájemcem bytu, poskytnout druhému manželovi náhradní byt nebo náhradní ubytování dle § 712 ObčZ¹²⁸.

Zánik společného nájmu družstevního bytu manžely upravuje § 705 odst. 2 ObčZ. U zániku společného nájmu družstevního bytu záleží na tom, zda jeden z rozvedených manželů nabyl práva na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu před nebo po uzavření manželství. Pokud tato práva jeden z manželů nabyl před uzavřením manželství, zaniká právo společného nájmu bytu rozvodem a právo užívat byt zůstane tomu z manželů, který nabyl práva na nájem bytu před uzavřením manželství. V tomto případě tedy není zapotřebí žádného úkonů účastníků ani soudu, k zániku nájmu bytu dochází ex lege. V opačném případě, tedy pokud vzniklo jednomu z manželů právo na uzavření nájemní smlouvy až po uzavření manželství, se postupuje stejně jako při zániku nájmu dle § 705 odst. 1 ObčZ, tedy účastníci se mohou o nájmu bytu dohodnout, pokud k dohodě nedojde, rozhoduje na návrh jednoho z nich soud. Zároveň zaniká i společné členství rozvedených manželů v družstvu. Co se týče bytových náhrad, dle § 712 odst. 3 ObčZ má rozvedený manžel, který je povinen byt vyklidit, právo na náhradní ubytování. Z důvodů zvláštního zřetele hodných však soud rozhodne, že rozvedený manžel má právo na náhradní byt.

V zákoně je stanoveno, že v obou případech zániku společného nájmu bytu po rozvodu manželství, tedy u nedružstevního i družstevního bytu, soud bere zřetel zejména na potřeby nezletilých dětí a stanovisko pronajímatele (§ 705 odst. 3 ObčZ). Co se týče nezletilých dětí, nevyžaduje se, aby šlo o děti společné, rovněž nerozhoduje,

128 ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008, s. 2068.

§ 712 odst. 2 ObčZ:

Náhradním bytem je byt, který podle velikosti a vybavení zajišťuje lidsky důstojné ubytování nájemce a členů jeho domácnosti.(...)

§ 712 odst. 4 ObčZ:

Náhradním ubytováním se rozumí byt o jedné místnosti nebo pokoj ve svobodárně nebo podnájem v zařízení nebo nezařízené části bytu jiného nájemce.

zda jde o děti děti vlastní, osvojené, či v pěstounské péči. Zpravidla soud rozhodne tak, že nájemcem bytu bude ten manžel, kterému byly nezletilé děti svěřeny do výchovy. Nemusí tomu tak ale být vždy, soud rozhodne opačně zejména v situaci, kdy je byt pro potřeby nezletilých dětí nevyhovující. Jak vyplývá z formulace třetího odstavce, výčet okolností, které soud zohledňuje, je demonstrativní; soud přihlíží i k dalším hlediskům, např. k sociálním a zdravotním poměrům rozvedených manželů, k okolnostem rozvratu manželství či k zásluhám manželů na získání bytu¹²⁹.

Ustanovení § 707 ObčZ upravuje právní důsledky zániku společného nájmu bytu po zániku manželství smrtí jednoho z manželů. Pokud zemře jeden z manželů – nájemců nedružstevního bytu, dle § 707 odst. 1 se stane jediným nájemcem pozůstalý manžel. Pokud jde o byt družstevní, mohou nastat dva případy. V prvním případě, bylo-li právo na družstevní byt nabyto za trvání manželství, stane se jediným nájemcem bytu pozůstalý manžel a ten zůstává i členem družstva. Jestliže ale bylo právo na družstevní byt nabyto zemřelým manželem před uzavřením manželství, přechází jeho smrtí členství v družstvu a nájem družstevního bytu na toho dědice, kterému připadl dědický podíl (§ 707 odst. 2 ObčZ). V tomto případě může, ale nemusí, být dědicem i pozůstalý manžel.

V případě smrti obou manželů jakožto společných nájemců nedružstevního bytu by se postupovalo dle § 706 ObčZ, tedy nájemci bytu by se staly zde vyjmenované osoby. Pokud jde o byt družstevní, přešel by smrtí obou manželů družstevní podíl a právo na uzavření smlouvy o nájmu bytu na toho dědice, jemuž by připadl členský podíl¹³⁰.

Za trvání manželství může společný nájem bytu manžely zaniknout z obecných důvodů zániku nájmu bytu, uvedených v § 710 ObčZ, ovšem za podmínky, že se důvod zániku týká obou manželů¹³¹.

129 FIALA, J., KORECKÁ, V., KURKA, V. *Vlastnictví a nájem bytů*. 3. aktualizované a přepracované vydání podle stavu k 1.12.2004. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, s. 276 - 277.

130 CHALUPA, L., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J., CHADRYCKÁ, V. *Byty a právo*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 207 - 208.

131 PLECITÝ, V., VRABEC, J., SALAČ, J. *Základy občanského práva*. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 211.

Prvním ze způsobů, kterým nájem bytu zaniká, je výpověď z nájmu bytu. § 711 odst. 1 ObčZ stanoví, že pronajímatel může vypovědět nájem pouze z důvodů uvedených v zákoně. Důvody, pro které může pronajímatel vypovědět nájem bez přivolení soudu, jsou vypočteny v § 711 odst. 2 ObčZ a jde o následující případy:

- nájemce nebo osoby s ním bydlící přes písemnou výstrahu hrubě porušují dobré mravy v domě
- nájemce hrubě porušuje své povinnosti vyplývající z nájmu bytu, ...
- nájemce má dva nebo více bytů, vyjma případů, kdy na něm nelze spravedlivě požadovat, aby užíval pouze jeden byt
- nájemce byt bez vážných důvodů neužívá nebo jej bez vážných důvodů užívá jen občas
- jde o byt zvláštního určení nebo o byt v domě zvláštního určení a nájemce není zdravotně postižená osoba

Případy, kdy pronajímatel přivolení soudu potřebuje, jsou uvedeny v § 711a ObčZ., a jsou to následující:

- pronajímatel potřebuje byt pro sebe, nebo pro zde uvedené členy rodiny
- nájemce přestal vykonávat práci pro pronajímatele a pronajímatel byt potřebuje pro jiného nájemce, který pro něj bude pracovat
- je potřebné z důvodu veřejného zájmu s bytem nebo domem naložit tak, že nelze užívat, nebo byt či dům vyžaduje opravy, při kterých jej nelze užívat
- jde o byt, který souvisí stavebně s prostory určenými k provozování obchodu nebo jiné podnikatelské činnosti a nájemce nebo vlastník těchto nebytových prostor chce tento byt užívat

Pro výpověď z nájmu bytu, která směřuje ze strany nájemce pronajímateli, zákon žádné zvláštní důvody nevyžaduje. Může tedy být dána z jakýchkoli důvodů nebo důvody nemusí být uvedeny vůbec. Jedinou podmínkou je zachování písemné formy výpovědi a rovněž musí být dle § 710 odst. 2 ObčZ uvedena lhůta, kdy má nájem skončit. Tato lhůta nesmí být kratší než tři měsíce, začíná běžet prvním dnem měsíce následujícího po měsíci, kdy byla výpověď doručena, a musí končit ke konci kalendářního měsíce. Doručení může být provedeno prostřednictvím provozovatele

poštovních služeb, ale i osobním předáním. Výpověď ze společného nájmu bytu manžely musí být dána oběma manžely. Nejde o běžnou věc, týkající se nájmu bytu dle § 701 ObčZ, nemůže být proto výpověď adresována pouze jedním z manželů, ledaže by tak činil v zastoupení druhého manžela¹³².

Dalším obecným způsobem zániku nájmu bytu je dle § 710 odst. 1 písemná dohoda mezi pronajímatelem a nájemcem. Z formálních náležitostí stanoví zákon požadavek písemné formy, o obsahových náležitostech zákon mlčí, logicky by tedy z dohody měl vyplývat úmysl stran skončit nájemní vztah, a dohoda by rovněž měla obsahovat určení okamžiku, ke kterému nájem skončí. Stejně jako v případě výpovědi z nájmu bytu, podané manžely, i v případě dohody musejí dohodu s pronajímatelem uzavřít oba manželé ve vzájemné shodě, nebo jeden z manželů, pokud tak činí na základě plné moci, udělené mu druhým manželem¹³³.

Jelikož nájem bytu může být sjednán i na dobu určitou, skončí dle § 710 odst. 3 ObčZ uplynutím této doby.

Pouze u bytů nedružstevních může společný nájem zaniknout za trvání manželství také z důvodu uvedeného v § 708 ObčZ, a to tehdy, opustí-li jeden z manželů trvale společnou domácnost. Trvalým opuštěním společné domácnosti není pouhé opuštění bytu ani odstěhování věcí, není jím ani případ, kdy jeden z manželů opustí byt, aby se vyhnul neshodám či fyzickému útoku druhého manžela. Trvalým opuštěním společné domácnosti je jednání s úmyslem domácnost zrušit a již neobnovit. V momentě, kdy jeden z manželů společnou domácnost opustí, stává se jediným nájemcem bytu druhý z manželů, tedy postupuje se dle § 707 odst. 1 ObčZ, stejně jako v případě úmrtí jednoho z manželů. Pokud jde o možnost obnovení společného nájmu bytu manžely návratem manžela do společné domácnosti, zákon o takovéto situaci žádné ustanovení neobsahuje, avšak právní praxe možnost opětovného vzniku společného nájmu bytu připouští¹³⁴.

132 FIALA, J., KORECKÁ, V., KURKA, V. *Vlastnictví a nájem bytů*. 3. aktualizované a přepracované vydání podle stavu k 1.12.2004. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, s. 195 - 196.

133 Tamtéž, s. 191 - 192.

134 Tamtéž, s. 272 - 274.

7 Problematika majetkových důsledků rozvodu manželství v návrhu nového občanského zákoníku

Platný občanský zákoník z roku 1964 vykazuje řadu nedostatků. Předně, nemá funkci integrujícího právního předpisu pro celou oblast soukromého práva tak, jak je tomu v jiných zemích. Z důvodu častých novelizací navíc byla jeho systematika tak rozrušena, že se již těžko dá o nějaké systematické hovořit. Současná struktura zákoníku je nepřehledná a zákon obsahuje řadu ustanovení, která by vzhledem k měnícím se poměrům ve společnosti měla být novelizována. Navíc chybí vymezení základních znaků některých obecných právních pojmů, významných pro soukromé právo i celý právní řád¹³⁵. Nutnost přepracovat platný občanský zákoník je tedy zcela zřejmá a již od roku 2000 probíhají práce na rekonstrukci občanského práva. Jak vyplývá z důvodové zprávy k návrhu nového ObčZ, výsledkem těchto prací bylo schválení věcného záměru vládou dne 18. 4. 2001. Z věcného záměru vychází předpokládaný návrh paragrafovaného znění, jehož některá ustanovení budou podrobněji rozebrána níže. Dne 27. 4. 2009 schválila vláda ČR osnovu zákoníku a jako návrh zákona ji předložila Poslanecké sněmovně. Jelikož ale došlo ke zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny, ta se návrhem odmítla zabývat. Vzniká tedy prostor pro diskusi nad návrhem nového ObčZ, jakož i pro doplnění některých ustanovení¹³⁶.

Návrh nového ObčZ bývá v odborných publikacích často kritizován. Je mu vytýkán jeho velký rozsah, diskontinuita s předchozími předpisy včetně judikatury, stejně jako fakt, že nerespektuje společenské změny a technický pokrok a obsahuje již překonané instituty¹³⁷. Jak ale správně poznamenávají O. Frinta a P. Tégl, materie o

135 ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha a.s. - Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2001, s. 99 – 100.

<http://obcanskyzakonik.justice.cz>

136 ELIÁŠ, K. Návrh českého občanského zákoníku: Obrat paradigmat. *Právní rádce* 1/2010.

137 LAVICKÝ, P. Kritické poznámky ke koncepci návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy* 23/2007.

HULEŠ, J. Bude nový občanský zákoník opravdu „sexy“? *Právní rozhledy* 17/2008.

rodinném právu je s předchozí úpravou kontinuutní¹³⁸.

V oblasti rodinného práva se návrh nového občanského zákoníku (dále NObčZ) snaží překonat roztržičnost dosavadní úpravy a zařazuje veškerou problematiku, obsaženou dosud v zákoně o rodině, přímo do svých ustanovení. Zákon o rodině bude po přijetí nového ObčZ celý zrušen¹³⁹. Ustanovení o právu rodinném jsou řazeny v části druhé NObčZ, která se člení do tří hlav. Hlava I se týká manželství, jeho vzniku, a zániku, manželského práva majetkového, vypořádání SJM a obsahuje i některá ustanovení o bydlení manželů. Hlava II se zabývá příbuzenstvím a švagrovstvím a Hlava III poručenstvím a jinými formami péče o dítě.

V následujících podkapitolách přináším stručné shrnutí úpravy rozvodu manželství, SJM a jeho vypořádání a bydlení manželů tak, jak je obsažena v návrhu nového občanského zákoníku. Rovněž se pokusím vystihnout hlavní rozdíly mezi novou a dosavadní úpravou, obsaženou v zákoně o rodině a občanském zákoníku. I přesto, že úprava rozvodu manželství je v novém občanském zákoníku řazena až za problematiku SJM, pro přehlednost zachovám osnovu z předchozích kapitol mé diplomové práce a nejprve pojednám o zániku manželství a poté o vypořádání SJM a bydlení.

7.1 Rozvod manželství

Problematice zániku manželství je věnován díl pátý Hlavy II části druhé NObčZ, konkrétně § 694 - § 711.

§ 694 NObčZ stanoví, že manželství zaniká jen z důvodů stanovených zákonem. V dalších ustanoveních se pojednává pouze o rozvodu manželství, zákon tedy neobsahuje výslovné ustanovení o zániku manželství smrtí či prohlášení za mrtvého tak, jak činí zákon o rodině. Přesto ale NObčZ s možností zániku manželství smrtí v ustanovení dalších § počítá.

Ustanovení § 695 odst.1 NObčZ stejně jako § 24 ZoR vymezuje kvalifikovaný

138 FRINTA, O., TÉGL, P. O návrhu nového občanského zákoníku a jeho kritice (a taky o kontinuitě a diskontinuitě). *Právní rozhledy* 14/2009.

139 ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha a.s. - Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2001, s. 109.

rozvrat jako důvod zániku manželství, ale definuje jej podrobněji než činí ZoR, a to jako rozvrat "hluboký, trvalý a nenapravitelný". Přestože tento kvalifikovaný rozvrat existuje, soud dle odst. 2 manželství nerozvede, pokud by rozvod byl v rozporu se zájmem nezletilého dítěte manželů anebo druhého manžela, který se na rozvratu manželství porušením svých povinností převážně nepodílel a kterému by rozvodem vznikla zvlášť závažná újma, ledaže spolu manželé nežijí po dobu nejméně tří let. Jde o tzv. ztížený rozvod, který je v ZoR řazen v § 24b až jako třetí varianta rozvodu za rozvodem standardním a zjednodušeným. Úprava ztíženého rozvodu se tedy v zásadě neliší od dosavadní úpravy, rovněž lhůta nejméně tři let, po kterou spolu manželé nežijí, jakožto výjimka ze ztíženého rozvodu, zůstává stejná.

§ 696 NObčZ stanoví, že soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, zjišťuje existenci a příčiny rozvratu manželství, totéž vyplývá z § 24 ZoR.

§ 697 NObčZ pojednává o tzv. zjednodušeném rozvodu, který je v zákoně o rodině obsažen v § 24a. Podmínky pro realizaci rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu jsou dle obou zákonů stejné, v NObčZ je obsažena ještě jedna podmínka navíc, a to, že se manželé pokusili o smír ve věci důvodu rozvratu manželství.

V § 698 NObčZ je stanoveno, že manželé spolu nežijí, netvoří-li manželské či rodinné společenství, bez ohledu na to, zda mají či vedou společnou domácnost, s tím, že alespoň jeden z manželů manželské společenství zjevně obnovit nechce. Podobné ustanovení zákon o rodině neobsahuje. Z důvodové zprávy k NObčZ vyplývá, že toto ustanovení bylo do nového ObčZ zařazeno proto, že úprava a definice "společného žití" manželů v dosavadní úpravě chybí. Toto ustanovení má za cíl řešit práva a povinnosti manželů v "přechodném období", tedy v období, kdy spolu manželé již nežijí, ale dosud jejich manželství nezaniklo.

Ustanovení následujících § NObčZ se týkají následků rozvodu manželství. Co se týče příjmení rozvedeného manžela, NObčZ, stejně jako ZoR umožňuje tomu z manželů, který přijal příjmení druhého manžela, oznámit matričnímu úřadu, že přijímá své dřívější příjmení. NObčZ ale značně prodlužuje lhůtu k tomuto oznámení, namísto jednoho měsíce činí tato lhůta šest měsíců od rozvodu manželství.

Dalším z důsledků rozvodu manželství je za určitých okolností vznik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely. Nová právní úprava se této problematice věnuje

podrobněji než úprava dosavadní, ačkoli výraznější odchylky neobsahuje. Pro obě právní úpravy je společný důvod vzniku vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely, a to pokud jeden z nich není schopen se samostatně živit. Nový ObčZ v § 700 podrobněji specifikuje, na jaké okolnosti bere soud zřetel při rozhodování o výživném.

7.2 Společné jmění manželů

Právní úpravě majetkových vztahů mezi manžely je v návrhu nového občanského zákoníku věnován mnohem větší prostor než v platném ObčZ. Zatímco platný občanský zákoník upravuje institut SJM a jeho vypořádání v pouhých jedenácti paragrafech, v NObčZ je jich této problematice věnován více než trojnásobek. Zatímco platný ObčZ uvozuje úpravu nadpisem „Společné jmění manželů“, nová úprava se nazývá obecněji - „Manželské majetkové právo“, i když pojem SJM v dalších ustanovení rovněž používá. Na manželské majetkové právo se vztahují i § 2899 - § 2901 z přechodných ustanovení NObčZ.

V platném ObčZ je právní úprava SJM řazena takto: obsah SJM, vznik SJM, jeho správa, modifikace, zánik a vypořádání. Návrh nového ObčZ dělí problematiku SJM na režim zákonný a na režimy modifikované - režim smluvený a režim založený rozhodnutím soudu.

V ustanovení § 648 návrh nového ObčZ vymezuje, že součástí SJM je to, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů. Zákonným režimem je režim podle tohoto zákona; pokud si manželé ujednají něco jiného, jde o smluvený režim, a rozhodne-li jinak soud, jde o režim založený rozhodnutím soudu.

V § 2899 a § 2900 přechodných ustanovení NObčZ je stanoveno, že věci, tvořící obvyklé vybavení rodinné domácnosti manželů, přestávají být nabytím účinnosti zákona součástí SJM. Dále je stanoveno, že nabyli-li oba manželé nebo jeden z nich bezúplatně určitou věc před uzavřením manželství, aniž se tato věc stala součástí SJM, není i nadále součástí SJM.

7.2.1 Zákonný majetkový režim

Návrh nového ObčZ vymezuje v § 649 předmět SJM. Stejně jako dle platného ObčZ je zde součástí SJM to, co nabyl jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství. Rozsah výjimek je v NObčZ širší, vedle majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, věcí sloužících osobní potřebě a věcí získaných děděním či darem, jsou to nově i věci získané odkazem, věci, které jeden z manželů nabyl jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech a věci, které jeden z manželů nabyl jako náhradu za poškození, zničení nebo ztrátu svého výlučného majetku. Oproti platné úpravě NObčZ v ust. § 649 nezahrnuje do výjimek věci vydané jednomu z manželů dle předpisů o restituci majetku, tato výjimka se ale nachází v přechodných ustanoveních, konkrétně v § 2901. NObčZ stanoví, že součástí SJM je i podíl manžela v obchodní společnosti či družstvu, stal-li se manžel v době trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo družstva. Totéž platí i dle platného ObčZ, avšak v zákoně to výslovně stanoveno není a je třeba tyto skutečnosti dovozovat z judikatury. NObčZ v ustanovení § 649 odst. 2 stanoví, že součástí SJM je zisk z toho, co náleží jednomu z manželů.

O závazcích platí totéž, co dle platné úpravy, tedy že součástí SJM jsou dluhy převzaté za trvání manželství, s výjimkou těch, které se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu přesahujícím zisk z tohoto majetku; a těch, které jeden z manželů převzal bez souhlasu druhého manžela a nejde přitom o obstarávání každodenních či běžných potřeb rodiny.

V ust. § 651 a § 652 NObčZ odkazuje na použití obecných ustanovení zákona a rovněž ustanovení o spoluvlastnictví.

Co se týče správy SJM, stejně jako platná právní úprava NObčZ v ust. § 653 deklaruje, že manželé společně spravují majetek, práva a povinnosti spojené se SJM jim náleží oběma společně a nerozdílně, a stejně tak z právních jednání jsou manželé zavázáni a oprávněni společně a nerozdílně. V záležitostech, které nelze považovat za běžné (platná právní úprava hovoří o obvyklé správě), je třeba, aby jednali oba manželé

současně anebo jeden z nich se souhlasem druhého manžela, jinak je právní úkon neplatný, dovolá-li se druhý manžel neplatnosti. Narozdíl od platné právní úpravy ale NObčZ umožňuje, aby souhlas manžela nahradil soud, pokud tento manžel odmítá souhlas dát bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem rodiny anebo není schopen projevit svou vůli. Souhlas manžela k použití majetku ze SJM k podnikání druhého manžela je v obou zákonech upraven stejně, nová úprava ale navíc požaduje, aby majetková hodnota té části majetku, která má být k podnikání použita, přesahovala míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů. Pokud má být součást SJM použita k nabytí podílu v obchodní společnosti nebo družstvu, nebo je-li důsledkem nabytí podílu ručení za dluhy společnosti nebo družstva v rozsahu překračujícím míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, platí o souhlasu druhého manžela totéž, co bylo popsáno výše.

7.2.2 Smluvený majetkový režim

Smluvený manželský majetkový režim je totéž, co modifikace SJM dle § 143a ObčZ. Stejně jako dle platné právní úpravy si dle NObčZ mohou manželé i snoubenci ujednat majetkový režim odlišný od zákonného režimu, který spočívá buď v režimu oddělených jmění, v režimu vyhrazujícím vznik SJM ke dni zániku manželství anebo ve zúžení či rozšíření zákonného rozsahu SJM. Dle § 656 NObčZ se pro tyto smlouvy vyžaduje forma veřejné listiny. Smlouvy mohou být dle § 657 NObčZ měněny buď pozdější smlouvou nebo rozhodnutím soudu.

Smluvený režim je v návrhu nového ObčZ upraven oproti současné úpravě podrobněji. § 658 NObčZ vymezuje obsah smluv tak, že mohou obsahovat jakákoli ujednání a týkat se jakékoli věci, pokud to zákon nezakazuje. Smlouvou lze měnit zařazení existujících i budoucích součástí SJM odlišně od zákonného režimu. Dle § 658 odst. 2 NObčZ lze smlouvou uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství, a pokud jde o případ zániku manželství smrtí, v této části se smlouva považuje za smlouvu dědickou, má-li její náležitosti. Ustanovení § 658 odst. 3 NObčZ ale omezuje vůli manželů v tom směru, že smlouva nemůže vyloučit ani změnit

ustanovení o obvyklém vybavení rodinné domácnosti, totéž platí i dle platné právní úpravy.

§ 659 odst. 1 NObčZ stanoví, že smlouva o manželském majetkovém režimu nesmí svými důsledky vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu. Toto ustanovení je novinkou, která v platném ObčZ obsažena není.

Stejně jako § 143a odst. 4 ObčZ obsahuje i § 659 odst. 2 NObčZ ustanovení o ochraně třetích osob. Smlouvy se nesmí dotknout práv třetích osob, pokud s nimi třetí osoby nevysloví souhlas.

Ustanovení § 660 odst. 1 NObčZ se týká účinnosti smluv. Předmanželská smlouva nabývá účinnosti uzavřením manželství. Týká-li se smlouva již existující věci zapsané do veřejného seznamu, lze provést zápis změny v tomto seznamu až po uzavření manželství. Podobné ustanovení obsahuje i ObčZ, a to v § 143a odst. 1, poslední větě, kde se hovoří výslovně o katastru nemovitostí. Co se týče účinků vůči třetím osobám, dle § 660 odst. 2 NObčZ tato smlouva nabývá účinků rovněž zápisem do veřejného seznamu. Než bude přijat zákon o veřejném seznamu, je třeba vyžadovat pro tyto smlouvy formu veřejných listin, konkrétně notářských zápisů¹⁴⁰.

Ohledně správy společného jmění platí podle obou zákonů, že si ji mohou manželé i snoubenci upravit odchylně než stanoví zákon (§ 662 odst. 1 NObčZ, § 147 ObčZ). Je ale také třeba respektovat ochranu práv třetích osob a dle NObčZ není možné smlouvou vyloučit schopnost manžela zabezpečit rodinu. Na rozdíl od platné právní úpravy ale NObčZ v § 662 odst. 2 výslovně stanoví, že smlouva musí obsahovat ujednání, který z manželů bude SJM spravovat a jakým způsobem. § 663 NObčZ pak podrobně specifikuje správu SJM vykonávanou jen jedním z manželů. Manžel, který samostatně spravuje SJM, jedná samostatně v záležitostech, týkajících se SJM, a to i v soudním či jiném řízení. Jeho jednání je omezeno souhlasem druhého manžela, pokud jedná se SJM jako celkem nebo nakládá s obydlím, v němž je rodinná domácnost manželů, je-li součástí SJM, nebo které je obydlím jednoho z manželů anebo obydlím nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti a o něž manželé pečují, jakož i při ujednání trvalého zatížení nemovitosti, která je součástí SJM. Rovněž platí, že pokud manžel jednal bez souhlasu druhého manžela, ač byl tento souhlas nezbytný, může se

140 ZUKLÍNOVÁ, M. Jak dál v majetkovém právu manželském... . *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 618.

druhý manžel domáhat neplatnosti takového právního úkonu.

7.2.3 Režim založený rozhodnutím soudu

Soud může svým rozhodnutím SJM zrušit nebo modifikovat jeho rozsah v případě, jsou-li pro to závažné důvody; takto je modifikace SJM rozhodnutím soudu upravena v platném ObčZ i v NObčZ. Nová úprava za tyto závažné důvody považuje např. marnotratnost jednoho z manželů, podstupování nepřiměřených rizik; dle obou úprav je závažným důvodem zejména skutečnost, že se jeden z manželů stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby (§ 148 odst. 2 ObčZ, § 664 odst. 2 NObčZ).

Dle § 665 NObčZ lze režim založený rozhodnutím soudu měnit smlouvou uzavřenou mezi manžely anebo rozhodnutím soudu. Platný ObčZ zakotvuje pouze možnost rozšíření SJM do původního rozsahu rozhodnutím soudu, vydaným na návrh jednoho z manželů. Obě právní úpravy ale stanoví, že zaniklo-li SJM za trvání manželství, je možné je obnovit pouze rozhodnutím soudu.

Dle § 667 NObčZ i v případě režimu založeného rozhodnutím soudu je nutno chránit práva třetích osob, nelze vyloučit ani změnit ustanovení upravující obvyklé vybavení rodinné domácnosti a rozhodnutí soudu o změně, zrušení či obnovení SJM nesmí svými důsledky vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu.

O správě v režimu založeném rozhodnutím soudu neobsahuje platný ObčZ žádné ustanovení. Oproti tomu NObčZ v § 668 stanoví, že jedná-li manžel při správě SJM způsobem, který je zřejmě v rozporu se zájmem druhého manžela, rodiny nebo rodinné domácnosti, a mezi snoubenci či manžely nebyla uzavřena smlouva o správě SJM, může soud na návrh jednoho z manželů rozhodnout, jakým způsobem bude SJM spravováno.

7.2.4 Režim oddělených jmění

§ 669 NObčZ stanoví, že v případě oddělených jmění nesmí manžel nakládat se svým majetkem v rozsahu přesahujícím dvě třetiny hodnoty svého výhradního jmění

bez souhlasu druhého manžela a totéž platí i o dlužích. V případě, že byl jeden z manželů opomenut a nesouhlasí s jednáním druhého manžela, může se domáhat neplatnosti takového jednání. Dle důvodové zprávy je účelem tohoto ustanovení ochrana manžela před neuváženým jednáním druhého manžela. Pokud by totiž ten se svým majetkem jednal tak, že se jej de facto zbaví, stal by se zcela závislým na druhém manželovi.

Ustanovení § 670 NObčZ je obdobou § 148 odst. 3 ObčZ a z obou těchto ustanovení vyplývá, že podniká-li jeden z manželů za pomoci druhého manžela, rozdělí si příjmy z podnikání v takovém poměru, v jakém se dohodnou; jinak si rozdělí příjmy rovným dílem.

7.2.5 Ochrana třetích osob

V návrhu nového ObčZ je několik nových ustanovení, která v dosavadní úpravě chyběla. Jednak, pohledávka věřitele jen jednoho z manželů, která vznikla za trvání SJM, může být uspokojena i z toho, co je součástí SJM. Dále, SJM může být postiženo výkonem rozhodnutí pro závazek jednoho z manželů, vzniklý z trestného nebo jiného protiprávního činu, či pro povinnost k plnění výživného, jen do výše, kterou by představoval podíl manžela při vypořádání zrušeného SJM. Obě tyto zásady se dosud dovozovaly pouze z judikatury.

Ustanovení § 673 NObčZ pamatuje na možnou situaci, kdy by se jeden z manželů zavázal v době méně než šesti měsíců od změny nebo vyloučení zákonného režimu. V tomto případě může být pohledávka věřitele uspokojena ze všeho, co bylo součástí SJM, jakoby k modifikaci smlouvou či rozhodnutím soudu nedošlo. V § 674 nového ObčZ je stanoveno, že je-li dotčeno právo třetí osoby, zejména věřitele, smlouvou či rozhodnutím soudu, kterým byl zákonný majetkový režim změněn nebo vyloučen, může tato osoba své právo uplatnit u příležitosti vypořádání toho, co bylo dříve součástí SJM, jakoby ke smlouvě či rozhodnutí soudu nedošlo. Dle důvodové zprávy byla tato ustanovení do návrhu zařazena z důvodu ochrany zájmů věřitele, zejména ke snazšímu uspokojení jeho práv.

7.2.6 Vypořádání SJM

Ustanovení NObčZ o vypořádání SJM se oproti stávající úpravě mnoho neliší, novinkou je zde výslovné vymezení určitých zásad, které se dosud vyvozovaly pouze z judikatury. Příkladem je § 676 NObčZ, kde se stanoví, že pro součásti zaniklého, ale dosud nevypořádaného SJM, se použijí ustanovení o SJM. V současnosti se ustanovení o SJM, zejména o jeho užívání a správě, pro zaniklé SJM per analogiam taktéž používají, protože úprava SJM je úpravě zaniklého SJM obsahově nejbližší¹⁴¹.

Ustanovení § 677 odst. 1 NObčZ chrání práva třetích osob před účinky vypořádání SJM tak, že bylo-li právo třetí osoby vypořádáním SJM dotčeno, může se tato domáhat, aby soud určil, že vypořádání je vůči ní neúčinné. Z důvodové zprávy k NObčZ vyplývá, že v tomto ustanovení se záměrně hovoří o neúčinnosti, nikoli o neplatnosti, byť i relativní. Neplatnost by totiž měla dopad vůči všem osobám, nejen vůči dotčené třetí osobě, což by nebylo žádoucí. § 677 odst. 2 NObčZ stanoví, že vypořádání dluhů má účinky jen mezi manžely. Toto ustanovení je rovněž novinkou oproti platné právní úpravě.

Ustanovení § 678 odst. 1 NObčZ má dle důvodové zprávy výslovně upravit dosud nejednotně vykládaný okamžik vzniku účinků vypořádání. Dle tohoto ustanovení mají dohody o vypořádání SJM vždy účinky ke dni, kdy SJM bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, bez ohledu na to, zda dohoda byla uzavřena před nebo po tomto zúžení, zrušení či zániku. Pokud je ale předmětem vypořádání nemovitost, která je předmětem zápisu do veřejného seznamu, nabývá dohoda v části týkající se této nemovitosti, účinnosti až dnem zápisu do veřejného seznamu. Ustanovení § 678 odst. 2 NObčZ umožňuje uzavřít pouze dílčí dohodu o vypořádání.

Stejně jako platný ObčZ i návrh nového ObčZ vyžaduje pro dohodu o vypořádání SJM písemnou formu, pokud byla uzavřena za trvání manželství nebo pokud je předmětem vypořádání věc, u které se vyžaduje písemná forma i pro smlouvu o převodu vlastnického práva. Dle § 679 odst. 2 NObčZ nevyžaduje-li dohoda písemnou

¹⁴¹ FIALA, J., KINDL, M., a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 519.

formu a požádá-li o to jeden z manželů, doručí mu druhý manžel potvrzení, jak se vypořádali.

V § 680 NObčZ je stanoveno totéž, co v § 150 odst. 3 ObčZ, tedy že pokud nedojde k dohodě o vypořádání SJM mezi manžely, rozhodne na návrh některého z nich soud. Nová právní úprava ještě navíc stanoví, že soud rozhoduje podle stavu, kdy nastaly účinky zúžení, zrušení či zániku SJM. Důvodová zpráva uvádí, že jde-li o cenu jednotlivých částí SJM, rozhodný bude stav věci v době rozhodování soudu.

Ustanovení § 681 NObčZ se týká vypořádání SJM pomocí nevyvratitelné právní domněnky a v podstatě se od stávající právní úpravy, obsažené v § 150 odst. 4 ObčZ, zásadně neliší. Rozdílem je, že tam, kde platný ObčZ hovoří o zániku SJM, nová právní úprava používá termín „zúžení, zrušení nebo zánik SJM“.

V ust. § 682 odst. 1 NObčZ jsou vypočteny zásady, které se při vypořádání SJM uplatňují. Tyto zásady jsou stejné jako v § 149 ObčZ. Novinkou v novém ObčZ je ust. § 682 odst. 2, které výslovně stanoví zásadu, že hodnota tzv. zápočtů se počítá zvýšená nebo snižená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne zúžení, zrušení či zániku SJM, snížila nebo zvýšila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen.

7.3 Společné bydlení manželů

Zatímco platný občanský zákoník se bydlením manželů – s výjimkou ustanovení o společném nájmu bytu manžely – nezabývá, v návrhu nového občanského zákoníku jsou bydlení manželů věnovány jednak § 683 - § 693, následující za vypořádáním SJM, jednak § 707 - § 711, které se týkají vypořádání bydlení po zániku manželství, a dále § 2111.

7.3.1 Obecně o bydlení manželů

§ 683 NObčZ stanoví, že manželé bydlí tam, kde mají rodinnou domácnost. Pokud jeden z manželů žádá z vážných důvodů o její přeložení, má mu druhý manžel

vyhovět, pokud důvody pro setrvání nepřevyšují nad důvody pro změnu. Manželé se mohou dohodnout, že budou žít odděleně, a tato dohoda má stejné účinky jako opuštění rodinné domácnosti.

§ 684 NObčZ upravuje tzv. odvozené právo bydlení, tedy situaci, kdy obydlím manželů je dům či byt, k němuž má jeden z manželů výhradní právo bydlení, a uzavřením manželství vznikne i druhému manželovi právo v tomto domě či bytě bydlet. Vzniklo-li výhradní právo bydlení za trvání manželství, vzniká tím i druhému manželovi právo bydlení. Dle důvodové zprávy je výhradním právem právo věcné, ať již vlastnické nebo obdobné, např. právo odpovídající věcnému břemeni.

§ 685 NObčZ upravuje situaci podobnou, ale vzniklou na základě obligačně právního titulu. Tedy, je-li obydlím manželů dům či byt, k němuž měl jeden z manželů ke dni uzavření manželství nájemní právo, vznikne uzavřením manželství oběma manželům společné nájemní právo k domu či bytu. Stejně tak při pozdějším uzavření nájemní smlouvy vznikne společné nájemní právo oběma manželům dnem uzavření této smlouvy. Totéž platí i v případě jiného závazkového práva, a manželé si dle § 685 odst. 2 NObčZ mohou ujednat i něco jiného, než bylo uvedeno výše. V ustanoveních nového ObčZ, týkajících se společného nájmu bytu, upravuje společný nájem bytu manžely pouze § 2111 odst. 1, kde je stanoveno, že nájemcův manžel je společným nájemcem bytu pouze pokud trvá v bytě rodinná domácnost manželů, bez ohledu na to, zda nájemní smlouva byla uzavřena před nebo po uzavření manželství. Manželé si opět mohou ujednat něco jiného. § 2111 odst. 2 přímo odkazuje v záležitostech bydlení manželů na druhou část zákona.

Ustanovení § 686 a násl. NObčZ se zabývají právy a povinnostmi, plynoucími manželům z jejich společného bydlení. Ze společného nájemního práva k bytu nebo domu jsou manželé zavázáni a oprávněni společně a nerozdílně. Manžel, který má odvozené právo bydlení, má postavení ručitele svého manžela. Ustanovení § 687 NObčZ omezuje právo jednoho z manželů nakládat s domem či bytem, ve kterém se nachází rodinná domácnost manželů takovým způsobem, jaký může bydlení manželů znemožnit či ohrozit, ledaže by mu k takovému jednání druhý manžel udělil písemný souhlas. Při jednání bez souhlasu druhého manžela by se ten mohl domáhat neplatnosti takového právního jednání. Totéž platí dle § 688 NObčZ i při nájmu bytu či domu.

Ustanovení § 690 NObčZ manželům umožňuje se od předchozích ustanovení písemnou dohodou odchýlit. Tato dohoda ovšem nesmí zhoršit postavení nezletilého dítěte a nesmí se dotknout práv třetích osob, ledaže by s takovou dohodou písemně souhlasily.

Návrh občanského zákoníku obsahuje v § 691 - § 693 zvláštní ustanovení o domácím násilí. Jak vyplývá z důvodové zprávy k NObčZ, domácí násilí je aktuálním problémem, jenž je vedle veřejnoprávních norem potřeba řešit také pomocí norem soukromoprávních. Dle § 691 NObčZ se manžel, pro něhož se stane další společné bydlení v domě či bytě, kde se nachází rodinná domácnost manželů, nesnesitelným z důvodu násilí či hrozby násilí, může domáhat omezení nebo vyloučení práva druhého manžela v domě či bytě bydlet, a to na dobu nejvýše šesti měsíců. Soud takto může rozhodnout i opakovaně, a to i v případě manželů rozvedených. Stejně tak může návrh podat i každá jiná osoba, která žije s manžely nebo rozvedenými manžely v rodinné domácnosti.

7.3.2 Bydlení manželů po zániku manželství

Návrh nového ObčZ se nejprve zabývá případem, kdy manželé mají společné nájemní právo k bytu či domu, kde se nachází jejich rodinná domácnost. Zaniklo-li za této situace manželství smrtí manžela, zůstane dle § 707 NObčZ nájemcem pozůstalý manžel, totéž platí, šlo-li o jiné závazkové právo. Lze tedy shrnout, že nová právní úprava řeší nájem bytu po smrti jednoho z manželů stejně jako § 707 platného ObčZ, nerozlišuje ovšem mezi byty nedružstevními a družstevními. Dle § 707 odst. 2 NObčZ, zaniklo-li manželství smrtí manžela a nájemní právo k domu či bytu, kde se nacházela rodinná domácnost manželů měl jen jeden z nich, použijí se ustanovení o nájmu bytu.

Dle § 708 NObčZ, zanikne-li manželství smrtí toho z manželů, který měl výhradní právo bydlení k domu nebo bytu, kde se nacházela rodinná domácnost manželů, zatímco druhý manžel měl v tomto domě nebo bytě pouze právo bydlení, záleží na tom, na jakou osobu přejde výhradní právo bydlení. Pokud toto právo přejde na pozůstalého manžela, zůstává tento v bytě či domě i nadále bydlet. Přejde-li toto

právo na osobu jinou, pozůstalému manželovi zaniká právo bydlení; to neplatí v případě, kdy na něm nelze spravedlivě žádat, aby dům nebo byt opustil. Pokud pozůstalý manžel pečuje o nezletilé či nezaopatřené dítě, je dle § 708 odst. 2 NObčZ možné založit ve prospěch pozůstalého manžela právo odpovídající věcnému břemenu bydlení, časově omezené na dobu, než bude nezletilé či nezaopatřené dítě schopno se samo živit. Toto právo ale nezanikne, nabude-li dítě schopnost se samo živit jen na přechodnou dobu. NObčZ v § 708 odst. 3 stanoví, že předchozí odstavce se použijí i pro případ, měl-li pozůstalý manžel právo bydlet z jiného důvodu. Jak vyplývá z důvodové zprávy, takovým důvodem je např. právo zemřelého manžela v domě či bytě bydlet na základě souhlasu rodičů, v jejichž vlastnictví dům či byt je, a z toho vyplývající odvozené právo bydlení pozůstalého manžela.

Ustanovení dalších § NObčZ se týkají zániku manželství rozvodem. § 709 NObčZ řeší situaci, kdy rozvodem zaniklo manželství manželů, kteří měli k domu nebo bytu, kde se nacházela jejich rodinná domácnost, stejné nebo společné právo. Upřednostňuje se dohoda manželů o tom, který z nich bude v bytě či domě nadále bydlet. V případě, že se bývalí manželé nedohodnou, rozhodne soud, který z manželů dům nebo byt opustí a popř. rozhodne i o způsobu náhrady za ztrátu práva. Při svém rozhodování soud přihlíží zejména k zájmům nezletilých dětí, jakož i ke stanovisku pronajímatele. Dle § 709 odst. 2 NObčZ má rozvedený manžel, který je povinen dům či byt opustit, právo zde bydlet, dokud mu druhý manžel nezajistí náhradní bydlení. V případě, že bytová náhrada nebyla rozvedenému manželovi přiznána, má právo v tomto domě či bytě bydlet po dobu nejdéle jednoho roku. Pokud ale tento manžel pečuje o nezletilé či nezaopatřené dítě, může soud na návrh založit v jeho prospěch právo bydlení.

V případě, že zaniklo rozvodem manželství manželů, kteří neměli k domu či bytu, kde se nacházela jejich rodinná domácnost, stejné nebo společné právo, dle § 710 NObčZ je opět na prvním místě dohoda manželů o dalším bydlení toho manžela, který má v domě nebo bytě pouze právo bydlet či jiné právo, které je slabší než právo druhého manžela. Pokud k dohodě nedojde, rozhodne soud na návrh toho z manželů, který má k domu či bytu právo vlastnické či jiné věcné právo, výhradní právo nájemní či jiné závazkové právo, o povinnosti druhého manžela se vystěhovat. I v tomto případě

se bere zřetel na práva nezletilých či nezaopatřených dětí, a je možné založit právo odpovídající věcnému břemeni bydlení v bytě či domě, pečuje-li manžel, který má dům či byt opustit, o toto nezletilé či nezaopatřené dítě.

Ustanovení § 711 NObčZ upravuje případ, kdy rozvedení manželé měli právo v bytě či domě bydlet, přičemž právo jednoho z nich bylo odvozeno od práva druhého. V tomto případě má manžel, který má k domu či bytu věcné či závazkové právo, právo žádat, aby se druhý manžel, jehož právo v bytě či domě bydlet je právem odvozeným, z bytu či domu odstěhoval.

8 Závěr

Ve své diplomové práci jsem nastínila nejdůležitější aspekty vypořádání společného jmění manželů a vypořádání společného bydlení manželů po zániku manželství.

O současné právní úpravě společného jmění manželů se dá jednoznačně konstatovat, že je velmi kusá, nesystematická a nedostačující. Určitý základ majetkového společenství manželů najdeme v zákoně o rodině, stejně jako úpravu rozvodu manželství, o vypořádání SJM ale pojednává občanský zákoník. Nedostatky platné právní úpravy se snaží řešit návrh nového občanského zákoníku tak, že materii rodinného práva zařazuje přímo do svých ustanovení a tím překonává její dosavadní roztržičnost. Manželské majetkové právo je zde upraveno mnohem podrobněji a snaží se reagovat na společenské změny. Nedostatkem zůstává poměrně stručná úprava předmanželské smlouvy, úplně chybí úprava postupu při rozvodu manželství, ve kterém byla mezi snoubenci uzavřena předmanželská smlouva, a jako nedostatek lze vytknout i fakt, že návrh zákona obecně přijímaný a používaný termín „předmanželská smlouva“ vůbec nepoužívá. Naopak, velkým kladem je definování pojmů, které až dosud definovala judikatura, jako např. „obstarávání záležitostí rodiny“ či „obvyklé vybavení rodinné domácnosti“. Dále je třeba vyzdvihnout řadu zásad, jejichž zařazení do návrhu nového ObčZ je více než žádoucí. Pro příklad uvádím pravidlo, že pro úpravu zaniklého, avšak dosud nevypořádaného SJM, se použijí ustanovení o SJM. Stejně tak rozšíření ustanovení o ochraně práv třetích osob je velmi pozitivní změnou.

Zakotvení ustanovení o společném bydlení manželů a jeho následném vypořádání po rozvodu přímo do ustanovení občanského zákoníku je vůči dosavadní úpravě novinkou už v tom, že tato materie je v zákoně vůbec obsažena. Doposud byl za základ bydlení manželů považován pouze § 18 zákona o rodině a občanský zákoník o bydlení manželů, s výjimkou společného nájmu bytu, vůbec nepojednával.

I přesto, že se na návrhu nového občanského zákoníku dá nalézt řada nedostatků, bude jeho přijetí nesporným pokrokem oproti dosavadní právní úpravě.

Obecně, ať již posuzujeme jakoukoli právní úpravu, se dá ohledně vypořádání vzájemných majetkových vztahů a vypořádání bydlení konstatovat jediné: vždy je nejlepší, když se manželé dokáží dohodnout. Ideálním řešením je samozřejmě varianta rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu, tedy rozvodu dle § 24a zákona o rodině, kdy jednou z podmínek je předložení písemných smluv, uzavřených manžely, upravujících vypořádání vzájemných majetkových vztahů a práv a povinností společného bydlení pro dobu po rozvodu manželství. V momentě, kdy se takto manželé na všem dohodnou, rozvod manželství, vypořádání SJM a vypořádání společného bydlení jsou realizovány během jediného řízení, kde se navíc neprovádí dokazování. Takový rozvod je pak mnohem méně časově i finančně náročný. Pokud rozvod dle § 24a ZoR z nějakého důvodu nepřichází v úvahu a je nutno postupovat dle § 24 ZoR, i pro následující řízení o vypořádání SJM lze jednoznačně doporučit vypořádání dohodou. Pokud se manželé dohodnou, předcházejí tím obtížnému a často nákladnému zjišťování rozsahu SJM, a mohou si dohodnout takové vypořádání jednotlivých kusů majetku, které jim bude nejlépe vyhovovat. Stejně tak je vhodné, když se manželé dohodnou o dalším užívání bytu po zániku jejich společného nájmu bytu v důsledku rozvodu manželství. Rozhodně lze doporučit i uzavírání předmanželských smluv a to zvláště v případech, kdy jeden ze snoubenců má výrazně větší majetek než druhý, anebo jeden ze snoubenců podniká. Vypořádání SJM po rozvodu takového manželství bude díky existenci předmanželské smlouvy rovněž jednodušší.

Cílem mé diplomové práce není podrobně rozebrat celou materii manželského majetkového práva, protože jde o problematiku nesmírně rozsáhlou a složitou. Tato práce má především usnadnit orientaci v manželském majetkovém právu a zejména ve vypořádání majetkových vztahů po zániku manželství tím, že přináší shrnutí této problematiky, dosud obsažené v několika různých právních předpisech.

Seznam nejčastěji používaných zkratk

BSM - bezpodílové spoluvlastnictví manželů

BytZ - zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů

důvodová zpráva - důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku

InsZ - zákon č. 182/2006 Sb., zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

ObčZ - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ObchZ - zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

OZO - všeobecný občanský zákoník z r.1811

NObčZ - vládní návrh nového občanského zákoníku

SJM - společné jmění manželů

TZ - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZoR - zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury

Knižní publikace:

- BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2009.
- BUČKOVÁ, A., OEHM, P. *Nemovitosti, byty a nebytové prostory, jejich právní a daňový režim*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002.
- DVOŘÁK, J. *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004.
- DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: ASPI, a.s., 2007.
- DVOŘÁK, T. *Vlastnictví bytů a nebytových prostor*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 138.
- ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008.
- ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha a.s. - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2001.
- FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009.
- FIALA, J., KORECKÁ, V., KURKA, V. *Vlastnictví a nájem bytů*. 3. aktualizované a přepracované vydání podle stavu k 1.12.2004. Praha: Linde Praha, a.s., 2005.
- FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010.
- HOLUB, M., NOVÁ, J., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. Praha: Linde Praha a.s., 2007.
- HOLUB, M., ŠKÁROVÁ, M., VANĚK, J. *Vzory smluv a podání*. Praha: Linde Praha a.s., 2008.
- HRUŠÁKOVÁ, M. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2001.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. Brno: Masarykova

- univerzita a nakladatelství Doplněk, 2001.
- CHALUPA, L., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J., CHADRYCKÁ, V. *Byty a právo*. Praha: ASPI, a.s., 2007.
- KOCOUREK, J. *Byty, nebytové prostory, nájem a vlastnictví bytů. Soubor právních předpisů s výkladem a judikáty*. 6. doplněné vydání. Praha: EUROUNION Praha, s.r.o., 2003.
- Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl pátý*. Zpracovali a uspořádali: Dr. František Rouček a Dr. Jaromír Sedláček a kruh spolupracovníků, Praha 1935 – 1937. Reprint původního vydání vydalo nakladatelství CODEX Bohemia, s.r.o., Praha: 1998.
- KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2009.
- KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., SALAČ, J. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Autonomie vůle v rodinném právu v česko – italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.
- PLECITÝ, V., SKŘEJPEK, M., SALAČ, J., ŠÍMA, A. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.
- PLECITÝ, V., VRABEC, J., SALAČ, J. *Základy občanského práva*. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.
- RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M., *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*. Praha: C.H. Beck, 1999.
- ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Vzory rozhodnutí a úkonů soudu*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2008.
- ŠTĚPÁNOVÁ, S. *Společné jmění manželů a podnikání*. Praha: Computer Press, a.s., 2006.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., a kol. *Občanské právo hmotné I*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2009.

Zákony:

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 87/1991 Sb., zákon o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 549/1991 Sb., zákon o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon České národní rady č. 102/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související s vydáním zákona č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 265/1992 Sb., zákon o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem.

Zákon č. 344/1992 Sb., zákon o katastru nemovitostí České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů.

Zákon České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 634/2004 Sb., zákon o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 182/2006 Sb. zákon o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura:

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 5.3.1997, sp. zn. 35 Ca 52/96.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29.1.1985, sp. zn. Cpj 337/1983.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29.1.1985, sp. zn. Cpj 337/1983.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.1.1989, sp. zn. 3 Cz 2/89.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23.2.1999, sp. zn. 2 Cdon 2072/97.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.4.2000, sp. zn. 22 Cdo 1658/98.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31.7.2000, sp. zn. 22 Cdo 726/99.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16.11.2000 sp. zn. 22 Cdo 2470/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17.1.2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14.8.2001, sp. zn. 22 Cdo 1562/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2.4.2002 sp. zn. 22 Cdo 1717/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3.9.2002, sp. zn. 22 Cdo 264/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9.9.2003, sp. zn. 22 Cdo 1283/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2.12.2003, sp. zn. 22 Cdo 980/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20.7.2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.9.2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21.12.2004, sp. zn. 22 Cdo

2216/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12.4.2005, sp. zn. 22 Cdo 1593/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.5.2005, sp. zn. 22 Cdo 1781/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31.1.2006, sp. zn. 22 Cdo 103/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. 3. 2007, sp. zn. 22 Cdo 2921/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23.5.2007, sp. zn. 22 Cdo 1112/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.10.2007, sp. zn. 22 Cdo 3421/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8.1.2008, sp. zn. 22 Cdo 2793/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17.10.2008, sp. zn. 22 Cdo 2437/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.11.2009, sp. zn. 22 Cdo 1192/2007.

Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12.9.2007, sp. zn. 31 Odo 677/2005.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 31.5.1995 sp. zn. 3 Cz 57/92.

Sbírka rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu č. R 42/1972.

Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.6.2000, sp. zn. Cpjn 38/98.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.11.2002, sp. zn. 20 Cdo 211/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.11.2003, sp. zn. 30 Cdo 1171/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22.7.2008, sp. zn. 22 Cdo 2779/2008.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 20.8.2000, sp. zn. I. ÚS 412/2000.

Odborné články:

DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. Patří obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným do společného jmění manželů? *Právo a rodina* 12/2005.

ELIÁŠ, K. Návrh českého občanského zákoníku: Obrat paradigmat. *Právní rádce* 1/2010.

FRINTA, O., TÉGL, P. O návrhu nového občanského zákoníku a jeho kritice (a taky o kontinuitě a diskontinuitě). *Právní rozhledy* 14/2009.

HULEŠ, J. Bude nový občanský zákoník opravdu „sexy“? *Právní rozhledy* 17/2008.

MALENOVSKÝ, R. K žalobě na splnění závazku náležejícího do SJM, sjednaného jen jedním z manželů. *Právní rozhledy* 20/2008.

KODRIKOVÁ, Z. Předmanželské a manželské smlouvy jako součást právního řádu ČR. *Právo a rodina* 3/2007.

KORDAČ, Z. K odpovědnosti manžela za závazky v SJM přijaté druhým z manželů. *Bulletin advokacie* 1 - 2/2008.

KRÁLÍČKOVÁ, Z. Vypořádání společného jmění manželů a obecná výkladová pravidla a zásady právní. *Bulletin advokacie* 10/2006.

KRÁLÍK, M. Podílové spoluvlastnictví a společné jmění manželů (vybrané otázky vzájemných vztahů). *Právní rozhledy* 21/2008.

LAVICKÝ, P. Kritické poznámky ke koncepci návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy* 23/2007.

SPÁČIL, J. Zánik a vypořádání společného jmění manželů. *Právo a rodina* 1/2009.

SUM, T. *Společné jmění manželů*. www.epravo.cz/top/clanky/spolecne-jmeni-manzelu-34216.html (stránka naposledy navštívena dne 21. 11. 2010)

ZUKLÍNOVÁ, M. Jak dál v majetkovém právu manželském... . *Pocťa Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 618.

Internetové portály:

<http://www.cak.cz>

<http://www.epravo.cz>

<http://www.ipravník.cz>

<http://www.justice.cz>

<http://obcanskýzakonik.justice.cz>

<http://www.nsoud.cz>

<http://www.slv.cz>

Abstrakt

Tato diplomová práce nese název „Majetkoprávní důsledky rozvodu manželství.“ Toto téma jsem si zvolila, protože vzhledem k vysokému počtu rozvodů jde o stále aktuální a přínosné téma.

Cílem mé diplomové práce je objasnit problematiku dvou významných majetkoprávních důsledků rozvodu manželství, a to vypořádání společného jmění manželů a vypořádání společného bydlení.

Práce je členěna do osmi kapitol, z nichž první je úvodem a poslední závěrem; vlastní text práce tedy tvoří kapitola druhá až sedmá.

Druhá kapitola je věnovaná pojmu rozvod manželství a jeho důsledkům.

Ohledně společného jmění manželů a majetkových vztahů mezi manžely vůbec považuji za nezbytné věnovat pár poznámek historickému vývoji. Další kapitola se tedy zabývá vývojem manželského majetkového práva od roku 1811 do současnosti.

Kapitola čtvrtá nastiňuje samotný pojem „společné jmění manželů“, jeho obsah, rozsah i modifikaci.

Jádrem mé práce a jedním ze dvou okruhů, kterými se podrobně zabývám, je vypořádání společného jmění manželů, kterému je věnována kapitola pátá. Jsou zde podrobně popsány jednotlivé způsoby vypořádání společného jmění tak, jak o nich hovoří literatura i judikatura.

Druhým problémem, o kterém pojednávám, je společné bydlení manželů a jeho vypořádání. V kapitole šesté popisuji, jaké způsoby bydlení mohou manželé zvolit a jak se postupuje po zániku manželství. Velký prostor je věnován zejména společnému nájmu bytu manžely a jeho zániku po rozvodu manželství.

Z důvodů probíhajících prací na rekodifikaci občanského práva hmotného je další kapitola věnována návrhu nového občanského zákoníku a to zejména úpravě rodinného práva v něm. V této kapitole analyzuji novou právní úpravu manželského majetkového práva a popisuji hlavní rozdíly mezi touto a současnou právní úpravou.

V závěru provádím zhodnocení platné i navrhované právní úpravy. Rovněž

přináším svůj názor na to, jaké řešení při vypořádání majetkových vztahů po rozvodu manželství považuji za nejvhodnější.

Abstract

The topic of this thesis is „Property consequences of the divorce of marriage“. I have chosen this topic because of the high number of divorces that are filed for.

This thesis characterises the two main property consequences of divorce, the settlement of community property of spouses and the settlement of common household of spouses. The purpose of the thesis is to compare the current legislation, contained in the Civil code from 1964 with the proposal of the new Civil code, analyse the advantages and disadvantages of both acts and express my opinion on it.

The thesis is composed of eight chapters.

Chapter One is introductory and defines the purpose of this thesis. Chapter Two defines the term „divorce“, its three types and consequences of divorce. Chapter Three illustrates the conception of property relationships between spouses in the past. Chapter Four defines the term „community property of spouses“, its consent, extent and modification.

The most important and key chapters are Chapter Five and Chapter Six. Chapter Five is subdivided into seven parts and it deals with the settlement of the community property of spouses. It introduces various solutions how the community property can be divided between spouses after their divorce.

Chapter Six focuses on the settlement of common household of spouses after their divorce. It consists of five subchapters and each of them describe the different type of the common household of spouses and its settlement after the divorce.

Chapter Seven deals with the proposal of the new Civil code. It illustrates the part devoted to family law in the future codex and compare it with the current legislation.

Conclusions are drawn in Chapter Eight. I must agree with opinions that the current legislation needs to be changed. The new Civil code will be more systematic and conherent than the current code.

Název práce v anglickém jazyce: Property consequences of the divorce of marriage

Klíčová slova – Key-words

rozvod manželství – the divorce of marriage

společné jmění manželů – the community property of spouses

společné bydlení manželů – the common household of spouses

vypořádání - settlement